

CSERNUS SÁNDOR

A császári univerzalizmus Zsigmond diplomáciájának gyakorlatában

*A franciaországi és angliai látogatás tanulságai**

A 14–15. század fordulója és az azt követő két évtized az európai országok között a nemzetközi kapcsolatok erőteljes fellendülésének az időszaka.¹ A nemzetközi viszonyrendszer alkalmazkodott a kor kihívásaihoz. A konfliktusok fegyveres megoldási kísérletei mellett megnőtt a békés, a tárgyalásos rendezés iránti igény, előtérbe került a diplomácia, egyre nagyobb lett a bevont szereplők száma, nőtt a tét, és növekedett a hatékonyság is. A diplomácia (noha a kifejezés ekkor még nem létezett)² természetes ügyintézési formájává vált a nemzetközi (vagy inkább az államok közötti) politikának. A 14–15. század válsága (vagy válságtünetekkel járó szerkezeti átrendeződése) több általános problémát hozott a felszínre.³ Mai szóhaszná-

* A tanulmány a Lendület „Magyarország a Középkori Európában” MTA-DE Kutatócsoport / LP2014-13/2014 program keretében készült. Első változata a „*Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et in membris*” címen szervezett konferencián (2014. november 5–7.) hangzott el Debrecenben, de annak magyar nyelvű kötetében (Bárány Attila – Pósnán László (szerk.): „*Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et in membris*”. *Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Debrecen, 2014.) nem jelent meg. Az alábbiakban publikált szöveg alapvetően erre az előadásra épül, de annak módosított és bibliográfiai apparátusában is aktualizált változata. A téma angol nyelvű földolgozására lásd: Csernus, Sándor: *From the Arsenal of Sigismund's Diplomacy: Universalism versus Sovereignty*. In: Bárány, Attila (Hrsg.) – Bacsa, Balázs Antal (mitarb.): *Das Konzil von Konstanz und Ungarn*. Debrecen, 2016. 9–33.

¹ A nagy nemzeti monarchiák kialakulásának folyamata Nyugat-Európában a 13. századtól kezdődően felgyorsult és magában foglalta a királyi hatalomnak ország teljes területére való kiterjesztésével egy időben a diplomáciai tevékenység monopóliuma megszerzésének szándékát is. Franciaországra vonatkozóan lásd: Autrand, Françoise – Contamine, Philippe de: *Histoire de la diplomatie française*. (Présentation de Dominique de Villepin) *Première partie. Naissance de la France: naissance de sa diplomatie. Le Moyen Age*, Paris. 2005. 46–61., 61–64., 76–81.; Bély, Lucien (ed.) – Richefort, Isabelle (en collaboration de): *Invention de la diplomatie. Moyen-Age-Temps modernes*. Paris, 1998.

² Noha a „diplomácia” kifejezés 17. századi, a tevékenység maga nyilvánvalóan jóval korábbi. Zsigmond esetében pedig különösen indokolt a használata, hiszen a diplomáciatörténet ugyancsak számon tartja Zsigmond akcióit (különösen a konstanzi zsinatot, melyet Európa első „világkonferenciájának tekint”), és Zsigmond diplomáciájához szokás kötni az állandó diplomáciai képviselőt rendszerének bevezetését is. Emellett ekkor jelenik meg a szakszerűség, kialakul a diplomáciai küldöttségekben rendszeresen résztvevők köre. Autrand–Contamine: *Histoire de la diplomatie française*, 98–119.

³ Orosz István: *Európa a konstanzi zsinat korában*. In: Bárány–Pósnán: „*Causa...*”, 130–140.

lattal azt mondhatnánk, hogy a kor szintjén egyfajta *globalizálódás* következett be, mely érintette a gazdaság, a társadalom, a politika és a művészetek területét egyaránt.⁴

Uralkodásának fél évszázada során Zsigmond magyar király és német-római császár kiemelkedő szerepet töltött be a kor nemzetközi politikájának formálásában.⁵ Zsigmond

⁴ Ennek az eddigi legteljesebb bemutatására az 2005-ben szervezett Zsigmond-kiállítás vállalkozott, mely betetőzése volt azoknak a komplex kutatásoknak, melyeknek elindításában kulcsszerepet játszott Mályusz Elemér munkássága. (A program széles körű nemzetközi együttműködéssel, Luxemburg európai uniós elnöksége idején, a luxemburgi–magyar kulturális évad keretében jött létre.) A kiállítás katalógusa három nyelven (magyar, német, francia) készült. Takács Imre (szerk.): *„Rex et Imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában, 1387–1437”* – Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum, Budapest, 2006. március 18. – június 18. – Musée national d’histoire et d’art, 2006. júl. 13. – okt. 15. Mainz am Rhein, 2006. (Az idézetek a magyar nyelvű kötetből származnak, a továbbiakban: Rex et Imperator.) Előkészítő konferencia: *Sigismund von Luxemburg. Ein Kaiser in Europa. Tagungsband des internationalen und kunsthistorischen Kongresses in Luxemburg, 8–10. juni 2005.* (Hrsg.) Pauly, Michel – Reinert, François. Mainz am Rhein, 2005. Zsigmond konstanzi zsinattal összefüggő tevékenységének további vizsgálatához jó feltételeket teremtettek a 600 évfordulóhoz kapcsolódó nemzetközi kutatási programok, vö.: Bárány–Pósán: *„Causa...”*, 7. Az első átfogó (egyébként Mályusz Elemérnek ajánlott) kiállításra harminc esztendeje, 1987-ben került sor, ami szakmailag komoly áttörést jelentett, annak katalógusa és tanulmányköte, mely már jól tükrözte a Zsigmond-korral kapcsolatos hazai kutatások látványos fejlődését és további lehetőségeit. *Művészet Zsigmond király korában. 1387–1437. I. Tanulmányok, II. Katalógus.* Szerk. Beke László – Marosi Ernő – Wehli Tünde, Budapest, 1987. A kutatások további fejlődését jól tükrözi Schmidt, Tilman – Gunst, Péter (Hrsg.): *Das Zeitalter König Sigismunds.* Debrecen, 2000. A témakörben az utolsó jelentős kiállítás a jubileum Konstanzban szervezett nyitó programja volt. (2014. április 27.–szeptember 19.) Lásd: *Weltereignis des Mittelalters 1914–18. Das Konstanzer Konzil. Katalog*, Badischer Landesmuseum von Karlsruhe, Theiss Konrad, 2014. Darmstadt, 2014. (Angol, francia és cseh nyelven is); továbbá *Das Konstanzer Konzil. Essays.* Braun, Karl-Heinz – Hartweg, Mathias – Hubert, Hans W. – Schneider, Joachim – Zotz, Thomas (hrsg. v.), Grösse Landesausstellung No. 14., Baden-Württemberg, Theiss Konrad, Darmstadt 2014. Már látható, hogy a jubileumhoz kötődő egyre gyarapodó publikációk mennyisége és minősége új fejezetet nyit a konstanzi zsinat historiográfiájának a történetében.

⁵ Mivel Zsigmond diplomáciai akciói alkalmasak voltak arra, hogy a kortársak, különösen pedig a nemzeti történetírások kellő nemzeti érzékenységgel reagáljanak rájuk, megítélésük a historiográfiában korszakonként és országonként (angol, francia, német, belga, holland, spanyol, olasz, magyar, cseh, lengyel) eltérő. A nemzeti kérdéssel kapcsolatos historiográfiára lásd: Guenée, Bernard: *L’Occident au XIVe et XVe siècles. Les États.* Nouvelle Clío 22, Paris, 1981. 113–132., 296–302., 308–314., 317–320., 322–326.; Rapp, Francis: *L’Église et la vie religieuse en Occident à la fin du Moyen Age.* Nouvelle Clío 25. Paris, 1983. 54–62. A Zsigmond-kor és a korabeli Magyar Királyság történetének tanulmányozása érdekében magyar történészek több generációja végzett és végez mélyreható kutatómunkát. A fentieknek köszönhetően napjainkra már egy izgalmas korszak nagy formátumú uralkodója, egy magyar királyból lett német-római császár tekint ránk a munkásságának szentelt tanulmányokból, monográfiákból és katalógusokból. Vö. *Sigismund von Luxemburg, Kaiser und König in Mitteleuropa 1387–1437.* (Hrsg.) Macek, Josef – Marosi, Ernő – Seibt, Ferdinand (Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit Nr. 5.), Warendorf, 1994.; Mályusz Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon, 1387–1437.* 1984.; uő: *A konstanzi zsinat és a magyar főkegyúri jog.* Értekezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat, 9. Budapest, 1958. (Új kiadás: Historia Incognita, III. sorozat, Zsebkönyvek, Gödöllő–Máriabesnyő, 2005.) Mályusz Elemér Zsigmonddal kapcsolatos munkásságáról lásd: Erős, Vilmos: *Die Rolle von Elemér Mályusz in der ungarischen Sigismund-Forschung.* In: Schmidt–Gunst: *Das Zeitalter König Sigismunds*, 39–43. A Zsigmond-kutatások súlypontjairól és Zsigmond szerepéről a magyar történetírásban: Hoenesch, Jorg, K.: *Schwerpunkte der Sigismund-Forschung nach 1945.* In Schmidt–Gunst, *Das Zeitalter König Sigismunds*, 9–28.; Bárony, István: *Sigismund in der ungarischen Geschichtsschreibung* In: uo. 29–37. Emellett jelentős előrelépés történt a források publikálása terén hazánkban és külföldön

külpolitikája kivételesen kreatív volt, s miközben távlatos, nagy összefüggésekben gondolkodott, képes volt a konkrét vagy éppen partikuláris érdekek megfogalmazására, érvényesítésére és a kínáló pillanatnyi lehetőségek kihasználására is.⁶ Tevékenységének legkiemelkedőbb és az európai történelem számára legmaradandóbb fejezete azonban minden bizonynyal az 1410-es évekre, különösen pedig a konstanzi zsinat időszakára esett.⁷

Az egyik lehetséges út a sikerre az volt, hogy a *globális* szinten jelentkező problémákat valamelyik *univerzális* hatalom kezelje. Kétségtelen, hogy az időnként meglehetősen aktív és rendre egymással is rivalizáló két univerzális hatalom sokat veszített tekintélyéből. A pápaság soha nem látott mélységű krízise azonban a császári hatalom számára átmeneti kitörési lehetőséget kínált, mely a császári univerzalizmus reneszánszához vezetett, és számíthatott az egyház *conciliarizmus* elvét hirdető reformpárti erők ideológiai támogatására is. Egyértelművé vált, hogy az a fejedelem, aki a kor fő problémáira megoldást tud kínálni, automatikusan a nemzetközi kapcsolatrendszer középpontjába kerülhet. Ennek elérése érdekében harcolnia kellett a hitetlenek és az eretnekek ellen, vagyis az élére kellett állnia a *belső* (eretnekek) és a *külső* (törökök) ellenséggel szembeni küzdelemnek, aminek általánosan elfogadott megvalósítási formája továbbra is a keresztes hadjárat volt. Itt már önmagában a *részvétel* is jelentős presztízsnövekedéssel járhatott.⁸ Ügyködni kellett az egyház egységének

(Ausztria, Németország) egyaránt. Lásd: Kondor Márta: *Egy középkori kereskedő-polgár emlékei*. Korall, 38. évf. (2009 dec.) 178–183. Ennek egyik legfontosabb hazai eredménye Windecke Krónikája magyar nyelvű változatának a publikálása: *Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról*. Fordította, sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta Skorka Renáta. „História Könyvtár. Elbeszélő források I.” Budapest, 2008.

⁶ Ezeknek az átalakulásoknak a főbb irányait és magyar vonatkozásait magyar és francia nyelvű tanulmányokban magam is igyekeztem összefoglalni. A fontosabbak: *A nemzetközi kapcsolatok rendszerének átalakulása Nyugat-Európában a 15. század elején*. Acta Universitatis Szegediensis, Sectio Historica LXXXVII. Szeged, 1983. 11–23.; *Perspectives politiques et tentatives de regroupement territorial au début du quinzième siècle: quelques aspects internationaux*. In: Les Pays de l'Entre-Deux au Moyen-Age, CTHS, Acte du 113e Congrès National des Sociétés Savantes. Strasbourg 1988., Paris, 1990. 155–171.; *Quelques aspects européen du conflit armagnac-bourguignon: Sigismond et la France des partis*. In: Violence et contestation au Moyen-Âge. CTHS, Actes du 114e CNSS, Paris, 1989., Paris, 1990. 305–318.; *Sigismond et la soustraction d'obédience: une doctrine de politique internationale?* In: Crises et réformes dans l'Église de la Réforme Grégorienne à la Pré-Réforme, CTHS, 115e CNSS, Avignon 1990., Paris, 1991. 315–335.

⁷ Sebők Ferenc: *A konstanzi zsinat a modern magyar történetírás tükrében*. In: Bárány-Pósán: „Causa...”, 278–288. A zsigmondi diplomácia tevékenységének különböző szempontok szerinti vizsgálata jelentős szerepet kapott a legfrissebb eredményeket közzé tevő debreceni jubileumi Konstanzkonferencián és az azt követő konferencia-kötetben is. Bárány Attila: *A Luxemburg-ház nyugati (angol, francia, burgundi) kapcsolatai 1378 és 1416 között*. In: uo. 10–36.; Bubnó Hedvig: *Kasztília küldöttsége a konstanzi zsinaton*. In: uo. 36–52.; Csukovits Enikő: *A konstanzi zsinat, mint könyvtár és tudományos fórum*. In: uo. 52–59.; Györkös Attila: *Francia egyházpolitikai törekvések a schisma idején és a konstanzi zsinaton*. In: uo. 60–70.; Kiss Gergely: *Magyar követség a pisai zsinaton? XII. Gergely és Magyarország kapcsolata 1408-09-ben*. In: uo. 70–83.; Kondor Márta: *Magyar király a német trónon: Luxemburgi Zsigmond birodalmi kancelláriája és a királyi tanács (1410–1419)*. In: uo. 83–100.; E. Kovács Péter: *Imperia az imperiumban. Szórakozás és látványosság a konstanzi zsinaton*. In: uo. 101–117.; Maléth Ágnes: *A schisma előidézői? Az avignoni pápaság megítélése a modern magyar történetírásban*. In: uo. 117–129.; Orosz István: *Európa a konstanzi zsinat korában*. In: uo. 129–144.; Pósán László: *A Német Lovagrend és a lengyel-litván állam közötti konfliktus a konstanzi zsinaton*. In: uo. 144–161.; Prajda Katalin: *A Magyar Királyság és a Firenzei Köztársaság diplomáciai kapcsolatai a Zsigmond-korban*. In: uo. 161–174.

⁸ Mint például Zsigmond és Félelemnélküli János burgundi herceg, akik – a Nikápolynál elszenvedett vereség ellenére – a keresztes hadjáratban való részvétel glóriáját jól kihasználták a későbbi

megteremtése érdekében, vagyis elő kellett segítenie az egyház átfogó (*in capite et in membris*) reformját. Békeszerző császárnak (*imperator pacificus*) is kellett lennie, vagyis békét kellett teremtenie az egymással konfliktusban álló keresztény országok között (különösen pedig az angol–francia százéves háborúban). A császárt ezek a *par excellence* nemzetközi téren megvalósítható, igen jelentős diplomáciai aktivitást feltételező akciók emelheték az összes többi keresztény uralkodó fölé.⁹ Zsigmond pedig nemcsak császár akart lenni, hanem olyan császár, aki méltó a császári univerzalizmus eszméjéhez, és azt következetesen képviseli.¹⁰ Uralkodása során minden alkalmat megragadott, hogy kinyilvánítsa, a császári hatalomnak kivételes jogállása van, és nincsenek korlátai.

A leendő császárra a fő kérdésekben a következetesség, az oda vezető úton pedig a rugalmasság, a kompromisszumkészség volt jellemző. Zsigmond mind gyakrabban szerepelt mediátorként, tekintélyét minden sikeres közvetítés tovább növelte.¹¹ A nemzetközi kapcsolatokban igazi „csúcs-diplomataként” mozgott, céljai megvalósításának legkedveltebb színterei a legmagasabb szintű fejedelmi találkozók voltak, melyekre a 14–15. század során bőven került sor.¹² De igen szívesen vett részt s szerepelt békebíróként kisebb jelentőségű vagy éppen helyi konfliktusok megoldásában is. Zsigmond udvara a kor tehetséges egyházi és világi politikusainak és humanista gondolkodóinak – a kor „politikai értelmiségének” – a gyűjtőhelyévé vált. A 15. század első fele a fejedelmi csúcstalálkozók időszaka volt. A budai „csúcstalálkozó” a nemzetközi kapcsolatok területén a konstanzi zsinat előképének és előkészí-

propagandájukban. Lásd: Lacaze, Yvon: *La politique méditerranéenne et projets de croisade chez Philippe Le Bon*. I-II. Annales de Bourgogne, vol. XLI. (1969) No. 161–162.; *Le banquet de faisán. 1454: l'Occident face au défi de l'Empire ottoman*. Textes réunis par Caron, Marie-Thérèse – Clauzel, Denis. Collection « Histoire » dir. Lottin, Alain, 1997.; Bárány, Attila: *Les relations bourguignonnes hongroises sous le règne du roi Sigismond*. In: Fray, Luc – Gorilovics, Tivadar (dir.): *Regards croisés. Recherches en Lettres et en Histoire France et Hongrie*. 'Studia Romanica' de Debrecen, Bibl. Française No. 5. Debrecen. 2003. 53–64.

⁹ Favier, Jean: *Dictionnaire de la France médiévale*. Paris, 1993. 378–380. (a továbbiakban: *DFM*); Colette, Beaune: *Les Monarchies médiévales*. In: *Les Monarchies*, dir. Bercé, Yves-Marie. (Série Histoire générale des systèmes politiques, dir. Duverger, Maurice – Sipinelli, Jean-François) Paris, 1997. 85–225. (85–90.); Parisse, Michel: *Empire*. In: *Dictionnaire du Moyen-Âge*. Dir. Gauvard, Claude – De Libera – Alain-Zink – Michel, Quagrige, Paris, 2002. 473–475. (a továbbiakban: *DMA*.)

¹⁰ Zsigmond már 1412-ben úgy nyilatkozott, hogy Istentől az egész világ kormányzásának („*ab totius orbis regimen*”) feladatát kapta. Idézi Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècles*, 65–66.

¹¹ Zsigmond, „felismerve, hogy szövetségesek szerzésével ellenfelei fölé kerekedhet és háború nélkül is győzhet, rendszeressé tette az ellentéteknek tárgyalásokkal való elsimítását”. Mályusz: *Zsigmond király uralma Magyarországon*, 76.

¹² Moraw, Peter: *Monarchiák kontinense – Európa története 1380 és 1440 között*. In: *Rex et Imperator*, 5.

tőjének egyaránt tekinthető.¹³ Zsigmond számára a békeközvetítés, a mediáció a mediátor pozicionálásának s kimondva-kimondatlanul *fősége* elismerésének eszköze is.¹⁴

Zsigmond császári törekvéseinek megvalósulása azonban igazán az egyházzsakadással kapcsolatos politikájának sikerétől vagy sikertelenségétől függött. Aligha kétséges, hogy az egyházzsakadás következtében előállott helyzet – a két, majd három pápa színrelépésével végleg akuttá vált krízis – kezelésében Zsigmond volt a legeredményesebb.¹⁵ A császár és a bíborosi kollégium, a császári univerzalizmus¹⁶ és a zsinati eszme¹⁷ kölcsönösen erősítették egymást; a két fél egymásra volt utalva. A pápák – s velük együtt a pápaság – hatalmának politikai és erkölcsi megrendülése hozzájárult a császári univerzalizmus újjászületéséhez. A császári univerzalizmus elve mindig is jelen volt a középkori gondolkodásban. Elméletben senki nem vitatta jogosságát (legfőljebb kiterjedését), a gyakorlatban pedig tudható volt, hogy korlátai vannak, melyeket a pápa és a nagy nemzeti monarchiák állítottak.¹⁸ Zsigmond apja, IV. Károly a császári hatalmat az 1356-os aranybullával a német területekre koncentráta, a császári univerzalizmus hangsúlyozása azonban a 15. század fordulóján már Vencelnél is újra megjelent.¹⁹ Igazi kibontakozása Zsigmond nevéhez és uralkodásához fűződik, első és leglátványosabb érvényesítésére azonban a zsinati eszme kiteljesedésével együtt, a konstanzi zsinat összehívásával kapcsolatban került sor.²⁰

¹³ A budai „csúcstalálkozó” (1412. május 22.) a korabeli Európa jelentős diplomáciai-politikai eseménye volt, ahol számos fejedelem személyesen volt jelen, a többiek pedig követekkel képviseltették magukat. Végül a Lovagrend és Lengyelország közötti vitában is döntés született. (1212. augusztus 24.) Pósnán László: *Sigismund und der Deutsche Orden*. In: Schmidt–Gunst: *Das Zeitalter König Sigismunds*, 73–82. Ezt követően Zsigmond igazi békekötési és szövetségekötési „hadjáratba” kezdett. További békebíráskodásokban vett részt, melyek során szívesen eljár nemcsak a fejedelmek közötti, hanem a kisebb jelentőségű ügyekben is. Mályusz, *Zsigmond király uralma Magyarországon*, 76–77. A Lengyelországgal való kapcsolatokra, C. Tóth Norbert: *Zsigmond magyar és Ulászló lengyel király személyes találkozója a lublói béke után (1412–1424)*. *Történelmi Szemle*, 124. évf. (2014) 3. sz. 339–256.

¹⁴ Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècles*, 68.

¹⁵ A konfliktusban Zsigmond kiváló érzékkel nem a pápai *obediencia*-váltás mellett döntött, s nem a pápasággal, hanem a pápával volt konfliktusa, akivel szemben a bíborosokhoz fordult. Mindez lehetővé tette számára, hogy az *obediencia* felmondása esetén is megőrizze a kezdeményező szerepet. Ennek a politikának lett a része a magyar királyok főkegyúri jogának kérdése is. (Mályusz Elemér: *A konstanzi zsinat*, id. mű), amit később diplomáciájában (például az Aragóniai Ferdinánddal való tárgyalások során) is felhasznált. Áldásy Antal: *Zsigmond király és Spanyolország*. Budapest, 1927. 28–31., 95–99.; Mályusz, *A konstanzi zsinat*, 39.; Rapp: *L'église*, 1983. 66–68.; Csernus: *Sigismund et la soustraction d'obédience*, 32–33. A bíborosok bullájára újabban Érszegi Géza: „...az ország szabadságát a konstanzi egyetemes zsinaton esküvel megerősítették, ahogy az a róla kiadott bullában olvasható”. In: Bárány–Pósnán: „Causa...”, 176–189.; Tusor Péter: *A konstanzi bulla „alkalmazása”. A magyar királyi főkegyúri jog a 15–16. században*. In: uo. 219–242.

¹⁶ Univerzalizmus a császárság szerepére a kései középkor államfejlődésében lásd: Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècles*, 63–77.; *Empire*. In: DMA, 473–475.

¹⁷ Kimondatik és Konstanzban megerősítettik, hogy az általános zsinat, mely hatalmát Istentől kapja, a pápák fölött áll. Rapp: *L'église*, 74–81., 86–88. A konciliarizmusra lásd: DMA, 321–327.; Mályusz: *A konstanzi zsinat*, 22–49.

¹⁸ A nemzeti monarchiák, különböző hangsúlyokkal ugyan, de megfogalmazták, hogy ők maguk ebben miért és mennyiben jelentenek kivételt. Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècle*, 64., 66–67.

¹⁹ Rapp: *L'Église*, 54–59.; Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècle*, 74–77.

²⁰ Azzal, hogy Zsigmond „*pro imeriali officio*” írt levelekben hívta meg a keresztény fejedelmeket Konstanzba, ezt világosan jelezte is. Lásd Zsigmond európai uralkodóknak címzett (1413. december 9.) meghívóleveleit. Fejér: *Codex diplomaticus X/5.*, 416–421., 424–426.; *Zsigmondkori Oklevéltár*

A császári univerzalizmus gondolata tehát erős kölcsönhatásban fejlődött a *konciliarizmus*²¹ eszméjével. A császári univerzalizmus politikai reneszánszában érdekelt Zsigmondnak és a bíborosi kollégiumok mindinkább előtérbe kerülő, a zsinati eszmét hangsúlyozó és továbbfejlesztő reformpárti tagjainak közös érdeke volt a mindinkább erodálódó tekintélyű pápák befolyásának a csökkentése és a bíborosi kollégium (illetve majd az egyetemes zsinat) szerepének növelése. A konstanzi zsinat összehívása valójában e két politikai-vallási szellemi áramlat átmenetileg egymást erősítő találkozásának a sikere is volt.²² Nem véletlen, hogy a konstanzi zsinatot a nemzetközi jog, a nemzetközi kapcsolatok és az európai egységesszme történetével foglalkozó szakemberek a maguk területén is kiemelkedő jelentőségű eseménynek tekintik. A zsinat összehívásával s munkája külső és belső feltételeinek megteremtésével Zsigmond elérte addigi uralkodói tekintélyének csúcspontját: „Rákényszerülve a munkára, élete legmaradandóbb cselekedetét vitte véghez.”²³ A császári univerzalizmus eszméjének megerősödése tehát humanizmus és a reneszánsz szellemi pezsgésének, valamint a kor intenzív nemzetközi politikai tevékenységének a hozománya, alkalmazása pedig bekerült Zsigmond diplomáciájának politikai eszköztárába, és ott teljesedett ki.²⁴

Zsigmond részéről a császári univerzalizmus elvének érvényesítése a zsinathoz kapcsolódott, és kibontakoztatására a császárnak a zsinat időszakában vállalt legnagyobb diplomáciai akciója, a százéves háborúban való közvetítési kísérlet adott további lehetőséget.²⁵

IV. reg. 1437.; Áldásy: *Zsigmond király*, 11–13.; Csernus Sándor: *Francia források Zsigmond párizsi tartózkodásáról (1416 március)*. In: Koszta László (szerk.): *Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére*. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 1995. 131.

²¹ A 'schisma' megoldásának lehetséges módozatai (útjai), a korabeli szóhasználat szerint a „*via facti*” / „*via cessionis*”, a „*via compromissi*” és a „*via synodi*” közül már csak az utóbbi jelentett esélyt a megoldásra. Rapp: *L'Église*, 68–73.; Mályusz: *A konstanzi zsinat*, 22–49.

²² Ennek eredményeképp Zsigmonddal kapcsolatban az „európai politikai rendszer magától értetődőnek találta, sőt el is várta, hogy kivegye a részét a közös munkából, a problémák megoldásában pedig segítse.” Mályusz: *Zsigmond király uralma Magyarországon*, 76.; Rapp: *L'Église*, 68–81.

²³ Mályusz: *Zsigmond király uralma Magyarországon*, 75–76.

²⁴ Rapp: *L'Église*, 54–59. Zsigmond már 1412-ben úgy nyilatkozott, hogy Istentől az egész világ kormányzásának (*ab totius orbis regimen*) feladatát kapta. Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècle*, 65–66.

²⁵ A közvetítés során Zsigmond és nagy létszámú küldöttsége Perpignantól Leeds-ig bejárta egész Nyugat-Európát. Engel Pál: *Az utazó király itineráriuma*. In: *Művészet Zsigmond király korában*, I. 78–79. A téma részletes feldolgozására Lásd: Csernus: *Francia források*, 103–140. Az angliai útra vonatkozóan: Bárány Attila: *Zsigmond király angliai kísérete*. *Aetas*, 19. évf. (2004) 3-4. sz. 5–26. A magyar–francia kapcsolatokhoz: Györkös Attila – Kiss Gergely (szerk.): *Francia–magyar kapcsolatok a középkorban*. Debrecen, 2013. Novák Veronika tanulmánya Zsigmond szerepléséhez új szempontokat vetett föl. Novák Veronika: *Sárkány a porcelánboltban. Luxemburgi Zsigmond és a párizsi ceremóniák*. In: uo. 253–270. Időközben Zsigmond angliai látogatására és a Zsigmond-kori angol–magyar kapcsolatokra vonatkozóan újabb fontos tanulmányok jelentek meg, melyek tartalmazzák a korábbi kutatások és publikációk eredményeit is. Bárány, Attila: *A Joint Effort for a New Europe in the Early Fifteenth Century: political relations between Sigismund and King Henry of England*. In: Schmidt–Gunst: *Das Zeitalter König Sigismund*, 83–102.; Bárány Attila: *A canterbury-i szövetség*. In: Bárány Attila – Laszlovszky József – Papp Zsolt (szerk.): *Angol–magyar kapcsolatok a középkorban I-II. Máriabesnyő*, 2011. II. 59–111. (a továbbiakban: AMKK II.) Az alaposan dokumentált könyvfejezet külön részt szentel a közvetítési kísérlet angliai részének: *Zsigmond király angliai látogatása*. In: uo. 73–93. A tárgyalássorozat két dokumentum fogja kerete: a narbonne-i (1413. december 9.) és a canterbury-i egyezmény (1416. augusztus 15.). Csernus: *A nemzetközi kapcsolatok rendszerének átalakulása*, 15–17., 19–22.

Zsigmond ez utóbbi vállalkozása során a zsinat felkérését teljesítette, közvetítésének ezzel kellett biztosítania a zsinat további sikeres működését is.

Az alábbiakban forrásainknak csak azokra az információira koncentrálnak, amelyek Zsigmond diplomáciájában a császári univerzalizmus érvényesítésével kapcsolatosak.²⁶ A párizsi látogatás egyik legnagyobb visszhangot kiváltott eseménye Zsigmond parlamenti látogatása volt, melyről forrásaink többsége beszámol. Zsigmondnak ez alkalommal a császári szupremáciát kifejező három olyan aktusa volt, ami a „jó érzésű embereket” felháboríthatta: 1. a parlamentben a király helyét foglalta el; 2. királyi jogot gyakorolt (amennyiben beavatkozott egy per menetébe); 3. francia felségterületen ütött lovaggá egy francia nemesembert. Hat olyan elbeszélő forrás áll rendelkezésünkre, mely Zsigmond parlamenti szerepéről, illetve a császári szupremácia érvényesítéséről is beszél. Kommentárjaik – melyek függenek társadalmi helyzetüktől, pártállásuktól s az általuk betöltött hivataltól függenek – érzékelhetően eltérnek egymástól.

Nicolas de Baye parlamenti írnok szemtanúként írja le Zsigmond parlamenti látogatását és sokat vitatott szereplését. Eszerint Zsigmond megjelent az ülésteremben, a „bírósi elnökök fölött a legmagasabb helyen ült” (amivel gyakorlatilag és szimbolikusan is elfoglalta a király helyét a ceremonialis térben), majd beavatkozott az éppen folyamatban lévő per menetébe, az egyik peres fél számára kedvezően változtatván meg az erőviszonyokat azzal, hogy Guillaume Seignet-t lovaggá ütötte.²⁷ Baye valóban csak tanú és jegyző: nem szól arról, hogyan került Zsigmond az általa elfoglalt helyre, nem említi, hogy az a király helye szokott lenni, ezért nem utal konfliktushelyzetre sem. Leírása tárgyyszerű, állásfoglalást nem tartalmaz.²⁸ Úgy tűnik, a lovaggá ütés nem előre eltervezett akció volt (legalábbis nála nincs erre adat), sokkal inkább olyan rögtönzésnek tűnik, mely Zsigmond egyéniségéből, gyors reagálóképességéből fakadt. Ehhez lökést adott a császári univerzalizmus érvényesítésének légköre, mely Zsigmond számára újabb lehetőséget kínált, hogy saját kivételes szerepét hangsúlyozza. Ismét úgy érezhette és érezte, hogy a megnövekedett császári tekintély olyan

²⁶ A források szerzőinek eltérő a társadalmi rangja, foglalkozása és a pártállása. Mint ismeretes, ez az időszak az egyre élesedő armagnac–bourguignon küzdelem korszaka, melyet Bertrand Schnerb az 1789 előtti Franciaország egyik legjelentősebb hatalmi krízisének tekint. Schnerb, Bertrand: *Armagnacs et bourguignons. La maudite guerre 1407–1435*. Coll. Tempus. Paris, 2009. 11.; Bárány: *A Luxemburg-ház*, 10–35.; Bárány: *Les relations hungaro-bourguignonnes sous le roi Sigismond*, 53–64.; Csernus: *Quelques aspects européens*, 78.; úó: *Francia források*, 118–119.

²⁷ A Párizsi Parlament alapítása Szent Lajos igazságügyi reformjához kötődik, működési rendjét III. Fülöp szabályozza (1278). A „lit de justice” a ceremóniák során a királyi szuverenitás szimbóluma, melynek előképe a parlamenti királyi személyes jelenlét („séances royales”) volt. Ennek a gyakorlatnak a létezése 1366-tól igazolható, 1413 és 1458 között azonban szünetel. (Közben a Parlament 1418 és 1436 között Poitiers-ba költözik.) A 16. század elején a királyi hatalom konkrét parlamenti beavatkozásának eszközeként jelenik meg. Hanley, Sarah: *The „Lit de Justice” of the Kings of France. Constitutional Ideology in Legend, Ritual, and Discourse*. In: Princeton Legacy Library. Princeton, 1983. 227–242.; Ellul, Jacques: *Histoire des institutions de l’époque franque à la Révolution*. „Thémis”, Paris, 1967. 263–264.; Autrand, François: *Lit de Justice*. In: DMA, 835.; Favier: *DFM*, 577.; Csernus, *Francia források*, 135.

²⁸ Nicolas de Baye: *Journal (1400–1417)*. Ed. Tuetey, Alexandre, I-II. Paris, 1885–1888. 241–245.; Csernus, *Francia források*, 111.

jog és hatalom forrása, melynek alkalmazására neki természetes felhatalmazása van.²⁹ Bárhol, bármikor és bárkivel szemben.³⁰

Jean Juvenel des Ursins (1388–1473) a király közvetlen környezetének befolyásos tagja, orléans-i királpárti főúr, mindkét jog doktora, Beauvais, majd Laon püspöke. Noha krónikájának jelentős része a saint-denis-i krónika kompilációja, illetve fordítása, ez a fejezet eredeti szöveg. A tőle származó történetnek valószínűleg ő maga is szemtanúja volt. Des Ursins leírásában már Zsigmond parlamenti szereplése egyértelműen a császári univerzalizmus és a francia monarchia szuverenitásának konfliktusaként jelenik meg. „És akkor ezen a megnyilvánuláson a jóérzésű emberek felháborodtak, mivel már máskor is el kellett szenvedniük, hogy a császárok fent akarták tartani a felsőbbtség jogát a Francia Királysággal szemben, ami ellenkezik az igazsággal és a joggal.” Mivel hogy a „király császár ebben a királyságban, s csak Istennek és a kardnak tartozik engedelmeskedni, semmi másnak”.³¹

Des Ursins krónikájának ez a kitétele szép példa a francia udvar, a francia adminisztráció, a francia *legisták* és a királyság főtisztviselői körében immár másfél évszázada kialakult alapelv megfogalmazására, mely a francia monarchiának az evilági hatalmaktól – mint kezdetben³² és jelen esetben is a császárságtól való – függetlenségét, az ország szuverenitását hangsúlyozza. A francia nemzeti monarchia kiépítésében kulcsszerep jutott II. Fülöpnek, akinek nevét a magyarban meghonosodott változat alaposan deformálta, hiszen nem Fülöp Ágostról, hanem *Fenséges Fülöpről* – Philippus *Augustus* – van szó. (Esetünkben ez azért is fontos, mert ez a névválasztás egyben politikai koncepció kifejezője is, ha a király állandó megnevezéseként a császárok esetében kurrens módon használt *Augustus*-t használja. A névadás II. Fülöp történetírójától, Rigordustól származik.³³)

²⁹ A koncepciót, ami itt megjelenik a zsigmondi diplomácia gyakorlatában, az „öt nagy ókori jogász” egyike, Domitius Ulpianus (megh. 228) fogalmazta meg. Eszerint a főhatalmat, az *imperiumot* a nép a császárra testálta, ezért a császárt nem köti a jog („*Princeps legibus solutus est*”), ellenben a császár szava *maga a jog*, tehát a császár jogalkotó és megkérdőjelezhetetlen hatalom („*Quod principi placit legis habet vigorem*”). Baune: *Les monarchies médiévales*, 85–90.; Gaudemet, Jean: *Concile*. In: DMA, 325–326.

³⁰ Erre különösen jó példa, amint a Szentszék jogainak megsértésével a kánonjogi szabályokat figyelmen kívül hagyva hozta meg döntéseit, ezért az egyházjogi szakértők kánonjogi szempontból a „prejudikáló joggyakorlás” illegitim jellegét hangsúlyozzák. Tusor: *A konstanzi bulla alkalmazása*, 219, 226.; Erdő Péter: *A pápaság és a magyar királyság Zsigmond király idején (1387–1437)*. In: Zombori István (szerk.): *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Budapest, 1996. 83–96., 94.; Sebők: *A konstanzi zsinat*, 286–287.

³¹ Jean Juvenel des Ursins: *Histoire de Charles VI. roy de France (1380–1422)*. Ed. Michaud, Joseph-François – Poujoulat, Jean-Joseph François: Nouvelle collection des mémoires pour servir à l’histoire de France, Ière série, II. Paris, 1836. 339–569., 529–532. A mondat egyébként – ebben a változatban – Christine de Pisantól származik, és a két kor határán álló politikai gondolkodás igazi szimbóluma: az első fele a római jogon erősödött humanista szemléletet, a második pedig a lovagi eszme középkori szellemiségét tükrözi. Christine de Pisan: *Le livre des faits et les bonnes moeurs du Sage Roy Charles Quint*. Ed. Solente, Suzanne. Paris, 1936–1940. Vol. 2. 105–106.

³² Olyannyira, hogy egy „szelídebb” és a császári törekvésekkel szembeni királyi szuverenitásra utaló változatát maga III. Ince pápa fogalmazta meg *Per venerabilem* kezdetű bullájában: „*Cum rex ipse superiorem in temporalibus minime recognoscat*”. (1205). Rivière, Jean: *Sur l’origine de la formule juridique: „Rex imperator in regno suo.”* Revue des Sciences Religieuses, t. IV. (1924) No. 4. 380–386. www.persee.fr/doc/rscir_0035-2207_1924_num_4_4_1277 (letöltve: 2017. július 7). Mondanivalóját Durand Le Mende francia legista már a francia királyra adaptálta („*Rex Franciae princeps est in regno suo*”). Uo. 584.; Orosz: *Európa*, 141.

³³ Kordé Zoltán: *Fülöp Ágost a modern francia és magyar történetírásban*. In: Györkös–Kiss (szerk.): *Francia–magyar kapcsolatok a középkorban*, 108.

A Szent Lajos Franciaországban tovább gazdagodott híres formula tehát a 14. század végére már eléggé elterjedhetett a köztudatban, s a francia *legista* nemzedékeknél a világi hatalmi viszonyokra s ezen belül a királyi hatalomra és a szuverenitásra vonatkozó alapelv-ként volt általánosan használatos.³⁴ Külön érdekessége ennek a reakciónak, hogy a szuverenitás kinyilvánításának igénye éppen akkor erősödik föl, amikor annak képviselőjére a mentálisan beteg francia király teljesen alkalmatlan volt.³⁵

Michel Pinton a Francia Királyság „hivatalos történetének” írója volt. (Krónikája referenciának számít, ezért több más kortárs vagy későbbi történeti mű forrása is.) Noha Zsigmond látogatásáról részletes információkat ad, és a császári látogatás szinte valamennyi célját és törekvéseit említi, e kérdésben viszonylag szűkszavú. Pinton szerint Zsigmond beavatkozása csupán az egyik peres fél hátrányát kompenzálta. Emellett megjegyzi, hogy a lovaggá ütés szertartására „minden ellenvetés nélkül” került sor (amivel indirekt módon érzékelteti, hogy lehetett volna ellenvetés). Azt pedig világosan megfogalmazza, hogy Franciaországban ez a jog „az általánosan elfogadott nézet szerint [...] kizárólag a francia királyt illette meg”.³⁶ Több információt tudunk meg emellett arról, hogy Zsigmond mivel töltötte az idejét Párizsban és Párizs környékén, s hogy vendéglátói (különösen Berry hercege) milyen kitűnő fogadtatásban részesítették, s mily nagy értékű ajándékokat kapott tőlük. A közvetítési tárgyalások menetéről Pinton krónikája részletekbe menő és objektív leírást ad, kitér Zsigmond igyekezetére a béke megteremtése érdekében. Szól a kialakult és a franciák számára súlyos katonai és politikai válsághelyzetről, amivel rávilágít a közvetítés várható sikertelenségére, és információkkal rendelkezik az angliai tárgyalásokról is. A szuverenitással, illetve a császári univerzalizmussal összefüggő kérdésekre azonban nála nem történik többé utalás.³⁷

A következő forrás, mely Zsigmond franciaországi útját és közvetítési kísérletét mutatja be, a Froissart művét folytató, a burgundi herceg szolgálatában álló Enguerrand de Monstrelet *Krónikája*. Monstrelet a Zsigmond angliai átkelését megelőző részben tekint vissza az uralkodó párizsi útjára és a Parlamentben történetekre. A krónika Froissart nyomdokain jár, és a burgundi udvar szellemének megfelelően nagy teret szentel az ünnepegeknek, a felvonulásoknak és a fogadásoknak. (Zsigmond kíséretét 800 főre teszi, ami – úgy tűnik – ezúttal nem túlzás.) Zsigmondot folyamatosan császárként vagy Németország királyaként említi, sőt a fogadtatásával kapcsolatban új fogalmat is bevisz a tiszteletreméltó címek közé (mely

³⁴ A megfogalmazás egy burgundiai születésű jogászhoz köthető, aki a Bolognai Egyetemen végzett. Jean de Blano (Johannes Blanosco – 1230k – 1280k.) *Libellus super titulo Institutionum de actionibus* (1256) című művéből készült rövidített változathoz – *Tractatus super feudis et homagiis* – származik: „*Rex Franciae in regno suo princeps est, nam in temporalibus superiorem non recognoscit*”. Blano itt még a „*princeps*” változatot használja, a későbbi szövegekben az „*empereur en son royaume*” változat szerepel. A „*rex in regno suo est imperator*”-változat, első előfordulását IV. (Szép) Fülöp király tanácsosának, Guillaume de Plaisians-nak munkásságához kapcsolják, s további jeles 13. századi francia legistákéhoz, mint Jacques de Revigny, Pierre de Belleperche. Krynen, Jacques: *L'Empire du Roi. Idées et croyances politiques en France, XIIIe-XIVe siècle*. Paris, 1993. 352–376.; Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècles*, 64.

³⁵ Autrand, Françoise: *Charles VI*. Paris, 1986. 30., 64., 308., 344–345.

³⁶ *Le Religieux de Saint-Denys. Chronica Karoli Sexti ou Chronique de Charles VI*. Vol. I–VI. Ed. Bellaguet, L. F.: „*Collection de Documents Inédits*”. Paris, 1839–1852. Reprint, vols. I–III., *Préface et Introduction* de Bernard Guenée. Paris, 1994. 16. (Pinton); Csernus: *Francia források*, 114–118.

³⁷ Pinton: *Chronique*, 18–19.

Zsigmondnak is kedvére lehetett): „*un roy de tout le monde*”.³⁸ Részletesen kitér arra, hogy a császár hol járt, milyen fogadtatásban részesült, és teljesen tájékozott a látogatás céljait illetően is. Beszél a közvetítésről, és a célok között kiemeli az „Anyaszentegyház egységének” ügyét és az „egyház állapotáról” szóló tárgyalásokat.³⁹

Monstrelet-nél a parlamenti epizóddal kapcsolatos elbeszélésnek a többi szerzőétől eltérő forrása lehetett. A Monstrelet-szöveg a „parlamenti urakat” teszi felelőssé a kialakult helyzetért. Egyébként nagyon nehéz elképzelni, hogy a jelenlévők ebben a helyzetben mit tehetek volna, hogy megakadályozzák Zsigmond fellépését. A későbbi szakirodalom a kortársak egy részének véleményét elfogadva Zsigmond viselkedésében a királyi hatalom szuverenitásának megsértését látta.⁴⁰ Jellemző azonban, hogy a Seignet-epizód a francia kancelláriában sem merült feledésbe, hiszen amikor később VII. Károly Zsigmond szövetségét kereste a császárhoz küldött követsége révén, melyet a kor egyik legismertebb költője és szónoka, Alain Chartier vezetett, helyet kapott Guillaume Seignet is.⁴¹

A francia források ismételt áttekintése és átgondolása alapján úgy vélem, hogy Zsigmond itt is tudatosan játszotta szerepét, melynek egyik fontos komponense a császári univerzalizmusból fakadó jogok érvényesítésére, a „világ ura” császárkép kialakítására, illetve megszállásért való törekvés volt. Ugyanakkor azt sem lehet kizárni, hogy párizsi fellépését motiválhatta a Savoya hercegséggé emelése során februárban kialakult lyoni konfliktus.⁴² Persze Zsigmond olyan helyzetekben is jól érezte magát, amikor rögtönözhetett. Ha Zsigmond – Novák Veronika szellemes címadása alapján – bizonyos szempontból „*Sárkány volt a porcelánboltban*”, akkor a fentiek alapján vélelmezhetjük, hogy tudatában volt annak, hogy hol van, és nem volt véletlen az sem, ahogy viselkedett.⁴³

³⁸ Mint írja, „a császárt egész párizsi tartózkodása idején a király és a hercegek olyan nagy ünneplésben részesítették, amelyet csak az kaphatott, aki »*mindenki királya*« volt (*roy de tout le monde*).” Enguerrand de Monstrelet: *Chronique*. Ed. L. Douët d'Arc, I–VI. Paris, 1857–1862. 134–138., 162–166.

³⁹ Leírása alapján tovább lehet pontosítani Zsigmond itineráriumát. Különösen érdekes a Szent Jodok kolostornál tett látogatás, ahol a szerzetesek nagyon igyekeztek Zsigmond kedvében járni, és „szakrális személyiségének” kijáró körmenetben vonultak elé. Monstrelet: *Chronique*, 166.

⁴⁰ „Mindazonáltal, amikor a királyt és tanácsát tájékoztatták erről az ügyről, ők nem voltak elégedettek a parlamenti urakkal, mert mindezt hajlandók voltak eltérni. Ugyanis azzal, hogy ez a cselekedet a Francia Királyság területén történt, úgy tűnt fel, mint felsőbbrendűségi aktus gyakorlása, amit eltérniük semmiképpen nem lett volna szabad. Ennek ellenére a dolgot elhallgatták előtte, s egyáltalában nem éreztették ezt a császárral.” Monstrelet: *Chronique*, 168. A kérdés más alkalmakkor is szerepelt a francia parlament előtt. Bossuat, André: *La formule „Le roi est empereur en son royaume”*. *Son emploi au XVe siècle devant le Parlement de Paris*. *Revue historique du droit français et étranger*, IV. sér., XXXIX. (1961) 321–381. A Louis Gabriel Michaud által készített monumentális (45 kötetes) francia nyelvű bibliográfiának „Zsigmond” címszavában nagyon határozott elmarasztaló bejegyzés olvasható erről az eseményről: „Fogadták a parlamentben is, és a királyi széket adták neki: ő azonban visszaélt ezzel az idegen fejedelem esetében addig példátlan megtiszteltetéssel.” Michaud, Louis-Gabriel (ed.): *Biographie universelle (Michaud) ancienne et moderne. Histoire par ordre alphabétique de la vie publique et privée de tous les hommes [...] Nouvelle édition composée et considérablement augmentée [...]. Ouvrage rédigé par une société des gens de lettres et de savants*. Ed. Madame C. Desplaces. Paris, 1825. Vol. XLII. („Sigismond” címszó). 322–327., 325.

⁴¹ Coville, Alfred: *La vie intellectuelle dans les domaines d'Anjou-Provence de 1380-à 1345*. Paris, 1941. 336–337.; Chartier, Alain: *Premier discours de la mission d'Allemagne*. In: Bourgain-Hemeyrick, Pierre (ed.): *Les oeuvres latines d'Alain Chartier*. Paris, 1977.; Csernus Sándor: *Zsigmond és a Hunyadiak a középkori francia történetírásban, Századok*, 132. évf. (1998) 1. sz. 86.

⁴² Monstrelet: *Chronique*, III. 136., 166.; Des Ursins: *Histoire de Charles VI....*, 531.; Baye: *Journal*, 88–89.; Csernus: *Zsigmond és a Hunyadiak*, 89.

⁴³ Novák: *Sárkány a porcelánboltban*, 268–269.

Miután Zsigmond elhagyta Párizst, és Calais felé indult, valójában már látható volt, hogy dolgavégezetlenül kell távoznia. Mivel francia oldalról javaslatának minimumát (a néhány évre szóló fegyverszünetet) sem fogadták el, világos volt, hogy a közvetítés – vagy „*valamilyen megoldás*” megtalálásának – sorsa az angliai úttól függött. Ezzel valószínűleg ekkor már mindenki tisztában volt.⁴⁴ A franciák fokozatosan feladták reményeiket, hogy pozícióikat Zsigmond segítségével javítani tudják. Zsigmond tehát Párizsban időnként rossz hangulatú, feszültségekkel terhes, elhúzódozó, látens konfliktusokkal terhelt és meglehetősen eredménytelen tárgyalássorozaton vett részt, melynek során valójában nem is volt igazi tárgyalópartnere. Ezen az a körülmény sem változtatott, hogy a király részéről Zsigmond fogadásáról a nagybátyja, az a Jean de Berry herceg gondoskodott, aki több évtizeden át a királyság külügyeinek összefogója és irányítója volt. (Halála minden bizonnyal a tárgyalások gyors megkezdésének egyik oka volt.⁴⁵) Az armagnac-párti *dauphin*, Louis de France halálát (1415. december 10.) követően a francia trón várományosa a burgundiakhoz kötődő Jean de Touraine (felesége Hollandi Vilmos leánya, János herceg unokahúga) lett, aki ekkor a Zsigmonddal egyébiránt jó kapcsolatban lévő Vilmos udvarában tartózkodott. (János dauphin 1417. április 4-én halt meg.) A francia tanácsban tehát súlyos megosztottság uralkodott, ezért valójában Zsigmondnak már nem volt kivel megállapodnia: a király nem volt cselekvőképes, nem állt mögötte hatalom, az orléans-i-burgundi ellentét pedig a tetőpontjához közeledett.

A Zsigmond franciaországi látogatásával kapcsolatos információk egyik visszatérő eleme volt, hogy Zsigmond német királyként és német-római császárként érvényesíteni kívánta *hűbérúri* jogait, és igyekezett kinyilvánítani a birodalmi fennhatóságot. Ennek során különös figyelmet szentelt a Luxemburg-dinasztia törzsterületeivel kapcsolatos fejleményeknek. Nem véletlenül törekedett találkozni azokkal a fejedelmekkel, akik olyan birtokkal rendelkeztek, amelyek a Birodalom területéhez tartoztak. Ehhez a császári univerzalizmus hangsúlyozása a korábbinál jóval kedvezőbb feltételeket teremthetett. A nyugat-európai utat szemmel láthatóan föl kívánta használni arra, hogy vazallusai ezekre a területekre vonatkozóan megújítsák irányában a hűségesküt, vagyis elismerjék királyi-császár hűbérúri hatalmát. Erre vonatkoznak például Monstrelet információi is, melyek szerint a „burgundi herceg hűbéri hódolatát mutatta be neki Burgundia és Alost grófságaira vonatkozóan”, és mindinkább egyértelmű volt, hogy Zsigmondnak a németalföldi területekre vonatkozóan is vannak elképzelései.⁴⁶ Zsigmond igényei olyan területekkel kapcsolatban fogalmazódtak meg, amelyek a burgundi hercegek birtokában voltak, vagy az ő érdekszférájukon belül helyezkedtek el.

⁴⁴ Ez a magyarázata annak, hogy az orléans-i-királypárti (*armagnac*) franciák még a tárgyalások idején kötelező fegyvernyugvás szabályát sem tartották be. Sőt, volt olyan *armagnac*-ok kezén lévő város (Abbéville), mely nem engedte be a császár kíséretét. Monstrelet: *Chronique*, 166.

⁴⁵ Autrand-Contamine: *Histoire de la diplomatie*, 110–111. Jean de Berry, aki a párizsi tárgyalások idején még aktív volt, és töretlenül bízott az Azincourt-nál fogságba esett franciák, köztük unokája, Charles d’Eu és veje, Jean de Bourbon kiszabadulásában (őket tette meg végrendeletének végrehajtóivá), áprilistól már egyre kevésbé aktív. 1416. június 15-én halt meg Párizsban. Lehoux, Françoise: *Mort et funérailles du duc de Berry (juin 1416)*. In: Bibliothèque de l’École des Chartes, 1956, T. CXIV. Paris. 76–96. http://www.persee.fr/doc/bec_0373-6337_1956_num_114_1_449538 (letöltve: 2017. július 7.) Louis d’Anjou, a másik tekintélyes személyiség (ugyancsak nagybeteg) sem tud részt venni a tárgyalásokon (1417. április 29-én hal meg.) Közben április közepén a burgundi herceg által támogatott *armagnac*-uralom ellen szerveződő párizsi felkelés vezetőit elfogják és kivégzik. Schnerb: *Armagnacs et bourguignons*, 226–227.

⁴⁶ Monstrelet: *Chronique*, 166. Az Alost grófságával (mely ekkor már – 1165 óta – Flandria grófjához tartozik, de a területet IV. Henrik császár adta eredetileg hűbérbe 1056-ban) kapcsolatban megkövetelt hűségeskü tökéletesen illeszkedik Zsigmond császári politikai irányvonalához.

Például visszakövetelte a dinasztia „családi birtokát,” Luxemburg grófságát,⁴⁷ ami a későbbiekben is befolyásolta Zsigmond és a burgundi hercegek viszonyát.

Monstrelet egy másik szöveghelye érdekes kontextusban tartalmaz utalást a császári szupremácia gyakorlására tett kísérletre. A krónikás leírja, hogy Zsigmond Angliából *visszajövet* hercegi rangra kívánta emelni Savoya hercegét, VIII. Amadeust (1383–1451). Monstrelet számára ez a kérdés Zsigmond császári törekvéseinek érvényesítési kísérleteihez tarthatott, valójában azonban az esemény „*ugyanebben az esztendőben*” történt, de a francia–angol közvetítési kísérlet *előtt* és nem *azt követően*.⁴⁸ Tekintettel arra, hogy ez a konfliktus a párizsi látogatást, illetve közvetítési kísérletet *megelőzte*, a francia királyi tanácsot semmiképpen sem érthették váratlanul Zsigmond későbbi, szuverenitást sértő, univerzalista törekvései. Ebben az összefüggésben tehát inkább az a meglepő, hogy francia oldalról – forrásaink tanúbizonysága szerint – a párizsi szupremácia-kinyilvánítási akciók során nem volt nyilvános a francia tiltakozás. Ennek oka az lehetett, hogy az azincourt-i vereséget követően és az armagnac-bourguignon ellentét elmélyülésével a francia király és környezete egyáltalában nem volt abban a helyzetben, hogy Zsigmondot *ismét* magára haragíthassa. Szerepet játszhatott továbbá az is, hogy a franciák valójában – éppen úgy, ahogy az angolok – nem elsősorban a közvetítés sikerében reménykedtek, hanem abban, hogy a zsinat összehívásával nyomasztó tekintélyre szert tett császár a „százéves konfliktusban” az ő oldalukra áll.⁴⁹

A canterbury-i egyezményt és az angol szövetséget követően Zsigmond nemzetközi politikai viszonyrendszere a források tanúsága szerint is megváltozott. Egyrészt – mint írja Monstrelet – „Zsigmond, amikor országaiból elindult, hogy Franciaországba jöjjön, mindig a burgundi herceggel ellentétes pártot támogatta [...] viszont amikor visszaindult, teljesen megváltozott a véleménye, s Burgundia pártját jobban kedvelte, mint a franciákét.” Pintoin krónikája pedig hivatkozik Zsigmond (később gyakran idézett) szavaira, melyek szerint „a rokonaim Franciaországban vannak, de az angolokra tekintek úgy, mint legkívívőbb barátainkra”.⁵⁰ Nem tartom tehát valószínűnek, hogy Zsigmond apja politikájának a hatására

⁴⁷ Zsigmond (és környezete) ezt annyira komolyan gondolta, hogy még Zsigmond halála után húsz évvel, V. László francia házassági terve során is felvetődhetett, hogy László király ez alapján tarthat igényt Luxemburg hercegségre. Csernus Sándor: *V. László franciaországi követségének forrásaihoz. Tours, 1457. december*. In: Tóth Ferenc – Zágorhidi Czigány Balázs (szerk.): *Via Santi Martini. Szent Márton útjai térben és időben*. Budapest, 165–190.; uő: *Lancelot király, a Kereszténység pajzsa és védőfalja. A kortárs francia történetírás V. László portréjához*. In: *Az identitás régi és új koordinátái. Tanulmányok Anderle Ádám 65. születésnapjára*. Szerk. Berta Tibor – Csikós Zsuzsa – Fischer Ferenc – Szilágyi Ágnes Judit – Szilágyi István, Szeged, 2008. 161–173.

⁴⁸ A Lyonba tervezett hivatalos császári aktust nem a lyoniak, hanem „a francia király ott jelenlévő tisztségviselői” hiúsították meg, „ezért ő igen nagy haragra gerjedt, tovább utazott, s a Rosne folyó túlsópartján lévő Moullet nevű kis kastélyban, mely már a birodalom területén fekszik, végezte el a ceremóniát”. Monstrelet: *Chronique*, 172. Valójában Amadeust (1439–1449 között V. Félix pápa), illetve a Savoyai grófságot Zsigmond még Párizs felé menet, 1416. február 3-án emelte hercegi rangra, amit 1416. február 16-án Chambéry-ben proklamáltak. Ez az aktus nyilvánvalóan a Savoya fölötti császári fennhatóság kinyilvánítására is lehetőséget adott. Altmann, Wilhelm: *Die Urkunden Kaiser Sigismunds (1410–1437)*. „Regesta Imperii” XI. 1-2. lief. Innsbruck, 1896–1900. (repr. Hildesheim, 1967.) 129–130., reg. 1932. Zsigmond császár és Amadeus kapcsolatáról lásd: E. Kovács Péter: *Két barát „Gässleinban”. Zsigmond császár és VIII. Amédée de Savoie herceg kapcsolata (1410–1416)*. In: Györkös–Kiss (szerk.): *Francia–magyar kapcsolatok, 195–240*.

⁴⁹ A közvetítési kísérlet angliai részére lásd: Bárány: *A Joint Effort*, 83–102., az angol szövetségre pedig uő: *A canterbury-i szövetség*, 59–111.

⁵⁰ Monstrelet: *Chronique*, 172.; Pintoin: *Chronique*, 58.; Csernus: *Francia források*, 120., 125–126.

kezdetől fogva franciaellenes irányt és angol orientációt képviselt volna.⁵¹ A canterbury-i egyezményre támaszkodó efemer hatalmi egyensúly ugyan egy táborba hozta Zsigmondot és Burgundiát, a köztük lévő látens konfliktus lényegén azonban nem sokat változtatott.

Zsigmond azonban még az általa létrehozott új nyugat-európai szövetségi rendszer keretében sem volt rábírható arra, hogy határozott katonai lépéseket tegyen Franciaországgal szemben: úgy tűnt, Zsigmond Nikápoly óta irtózott a háborútól.⁵² Egy közvetítési kísérlet során valójában még az egyik féllel való szövetségkötés is magyarázatra szorul, a konkrét katonai akciókban való részvétel pedig már sehogyan sem fért volna össze az „*Imperator Pacificus*” képével, melyet Zsigmond olyannyira szeretett hangsúlyozni. A császári jogok érvényesítéséről (amiben keveredik a császári univerzalizmus gondolata és a birodalmi főség elve) a franciákkal szemben továbbra sem mondott le; épp ellenkezőleg. Ezt támasztja alá egy újabb parlamenti írnok napló-részlete, mely arról szól, hogy a császár Dauphiné tartománnyal kapcsolatban is hangsúlyozni kívánta hűbérúri pozícióját (mint ahogy Alost esetében is láthattuk).⁵³

Az angliai látogatással kapcsolatban van olyan adatunk, mely szerint a császári szupremácia kinyilvánításának franciaországi epizódja váratlan fordulattal folytatódott Zsigmond angliai partraszállása alkalmával. Thomas Walsingham krónikájából származik az a történet, mely szerint Gloucester hercege a „tengerbe lovagolt, kardját a császár felé emelte, és felszólította”, jelentse ki, „hogy a király tekintélyén csorbát ejteni nem kíván”. Erre válaszolta volna Zsigmond, hogy „*nihil se contra superioritate regis praetexere*”.⁵⁴ Az angol történetírók egy része – köztük a nagy tekintélyű Charles L. Kingsford⁵⁵ – megkérdőjelezte a történet hitelességét, s ennek alapján hasonló eredményre jutott később Bárány Attila is.⁵⁶ Ha elfogadjuk, hogy Zsigmond párizsi útját a korábbi császárlátogatások (mindenekelőtt apja, IV. Károly 1378-as párizsi útja) összefüggésében is kell szemlélni, akkor aligha kétséges, hogy az 1416-os angliai és franciaországi látogatás ceremóniális lebonyolítását, a fogadtatást, valamint a londoni és a párizsi tárgyalásokat szintén együtt kell értelmezni.⁵⁷

⁵¹ Bárány: *A Luxemburg-ház*, 11.

⁵² Zsigmond, amikor csak tehetett, diplomáciával helyettesítette a háborút; pontosabban, a háborút a diplomácia eszközeivel vívta meg. Az angol király szövetségeseként ugyan számos fenyegető lépést tett a franciák ellenében, melyek gyakorlati következménnyel (ha ezen a *tényleges* hadba lépést, illetve konkrét katonai konfliktust értünk) soha nem jártak. Zsigmondnak azonban sikerült megőriznie a kezdeményező szerepet úgy, hogy saját érdekeit maximálisan érvényesítse. Vö.: Bárány: *Magyar-angol*, AMKK II. 5–58.

⁵³ Clément de Fauquemberghe bemutatja, hogy a francia királyi adminisztráció Dauphiné ügyében milyen „bölcshetőséggel” kezelte a kialakult konfliktushelyzetet. Dauphiné 1337-ben került Franciaországhoz. IV. Károly német-római császár párizsi látogatása (1378) óta a Valois-k birodalmi helytartói méltóságot kaptak, a Dauphin számára pedig különleges jogokat biztosítottak. Zsigmond jelezte, hogy a tartományra továbbra is érvényes a császári szupremácia, és a hűbéri kötelezettségek is teljesítendőek. A franciák Zsigmond eljárására visszafogott taktikázással reagáltak. Clément de Fauquemberghe: *Journal (1417–1436)*. I–III. Ed. Tuetey, Alexandre: SHF Paris, 1903–1915. Ezt az óvatosságot indokolni látszottak a császár lépései. Zsigmond mint immár az angolok szövetségese szóban és nyilatkozatokban offenzívát indított a franciákkal szemben részben azért, hogy angol szövetségeseinek az igényeit kielégítse, részben pedig hogy továbbra is kezében tartsa az irányítást a konstanzi zsinat egyházi és világi ügyeiben. Bárány: *Magyar-angol*, AMKK II. 27–34.

⁵⁴ Bárány: *Zsigmond*, AMKK II. 78–79.

⁵⁵ Kingsford, Charles L.: *A Legend of Sigismund's visit to England*. *English Historical Review*, vol. 26 (1911) 750–751. Bárány: *Zsigmond*, AMKK II. 79–80.

⁵⁶ Bárány: *A Joint Effort*, 88–89.; határozottabban uő.: *Zsigmond*, AMKK II. 80–81.

⁵⁷ Csernus: *Francia források*, 132–135.

Története során először fordult elő (ha a Nyugat-Európában segítséget kérő Mánuel bizánci császár 1400-ban tett angliai útját nem számítjuk), hogy az Angol Királyság császárt fogadhatott. Ráadásul ez a látogatás a kor legtekintélyesebb uralkodóját hozta angol földre. Anglia minden területen offenzívában lévő ifjú királya számára ez a látogatás nagy presztízs-növekedést jelentett, és rendkívül fontos szövetség megkötésével kecsegtetett. Mindazok alapján, amit a látogatás elképesztő költségeiről, a ceremóniákról és a császár megnyerése érdekében szervezett valódi tömegjelenetekről tudni lehet, V. Henriknek valóban „mindent megért” Zsigmond megnyerése és a vele való szövetségkötés. Ebből kiindulva vetődhetett föl, hogy a „doveri jelenet” valójában nem történt meg, mivel *nem illett bele* az események logikájába, pontosabban veszélyeztette volna az angol monarchia bel- és külpolitikai érdekeit.

A helyzet leírása alapján első látásra meggyőzőnek tűnik Bárány Attila példamutató alapossággal dokumentált érvelése, melyben közli azokat a forráshelyeket is, melyek megőrizték (és interpretálták) a fenti jelenetet.⁵⁸ Ugyanakkor a történet valóságát megkérdőjelező gondolatmenet Charles L. Kingsford és Bárány Attila esetében is csak közvetett bizonyítékokra tud építeni, s egyébiránt teljesen logikus következtetéseiket a konkrét politikai helyzetből és érdekek értelmezéséből vonják le. Kétkedésüket ezen túlmenően arra is alapozzák, hogy az eseményről Walsinghamen kívül más forrásokban nem történik említés.

Korábbi adataink, a Bárány Attila által összegyűjtött információk, valamint a kialakult erőviszonyok áttekintésével nézetünk szerint lehet ennek a helyzetnek más, koherensen felépíthető értelmezése is. A rendelkezésre álló adatok, célok és lehetséges tárgyalási stratégiák alapján úgy véljük, korántsem zárható ki, hogy a „doveri jelenet” megtörtént. Pontosabban: legalább annyi érv szól mellette, mint ellene. Eszerint a történet egy folyamat része lenne, mely jól beilleszthető a kialakult politikai kontextusba. A Bárány Attila által bemutatott forrásanyag mellett újragondolásra javaslom a további (mindenekelőtt az angliai látogatásról tájékoztató francia) források adatait, nem tagadván, hogy ezek is csak a közvetett információk számát növelik, és új, perdöntő bizonyítékot nem szolgáltatnak. Nincs ugyanis olyan francia forrás, mely erről az eseményről említést tenne, még az Anglia történetét francia nyelven megíró Jean de Wavrin munkája sem, aki pedig szól Zsigmond angliai látogatásáról.⁵⁹ Úgy tűnik, az egyetlen olyan *kortárs* forrás, mely a történetet ránk hagyta, továbbra is Walsingham krónikája marad, még akkor is, ha valóságtartalma – mint láttuk – e kérdésben kétségbe vonatott, ha meg nem is cáfoltatott.⁶⁰

Egyet lehet érteni azzal a megállapítással is, hogy ez a történet a királyi szuverenitás kontextusában vizsgálendő. Mindenesetre, ha elfogadható az a következtetés, miszerint az „*Emperor in his Realm*” elv határozott és világos megfogalmazása valóban ekkor jelent meg a Lancasterek és az Angol Királyság propaganda- és érvrendszerében, akkor a „*Rex Imperator in suo regno*” ideológiája mintegy százötven esztendőig várta (ami meglehetősen hosszú idő, különösen, ha a két ország elitjének és műveltségének szoros kapcsolataira gondolunk), hogy

⁵⁸ Bárány, *A Joint Effort... (Appendices)*, 100–102.; uő: *Zsigmond*, AMKK II. 80–81., 104., 136., 137., 138., 139. sz. lj.

⁵⁹ Jean de Wavrin: *Recueil des croniques et anchiennes istoires de la Grant Bretagne à present nommee Engleterre*. In: Hardy, William: RBMS I-IV., London, 1864–1891. IV. 230–237.

⁶⁰ Bárány, *Zsigmond*, AMKK II. 79–80., 139. 40. lj. Thomas Walsingham (megh. 1422) bencés szerzetes, *regius historicus*, a St. Alban's Abbey lakója és tisztségviselője, több latin nyelvű történelmi mű szerzője. *Thomas Walsingham*. Ed. by Saunders Leadam, Isaac. In: *Dictionnaire of National Biography (DNB)*. I–LXIII. 1885–1900. Vol. LIX, Smith, Elder & Co., 242–244.

átjusson a Csatornán, és ebben az összefüggésben élő erővé válják az angol monarchiában, illetve az angol királyi udvarban.⁶¹

A francia nemzeti monarchia kialakulása, nemzeti jellegének, szuverenitásának megszilárdulása együtt járt a *mindkét* univerzális hatalommal (pápa, császár) szembeni konfliktusok sorozatával, mely már két évszázaddal korábban, II. Fülöp idején megkezdődött, Szent Lajos korában felgyorsult, és a 14. század elejére csúcsonyosodott ki.⁶² Eközben az angol királyoknak a 12–13. század során inkább a franciaországi családi területeikért a francia királyoknak teendő, egy *királynak* nyilvánvalóan rendkívül kényelmetlen hűbéri eskü problémájával kellett rendszeresen megbirkózniuk. A nemzeti királyságok és a császárok közötti hasonló konfliktusokban a pápák többnyire a királyok oldalán álltak; erre utal III. Ince már idézett megfogalmazása (1202), mely szerint a királynak világi ügyekben nem kell felsőbb hatalmat elismernie.⁶³ Most azonban hirtelen olyan helyzet állt elő, hogy a kérdésnek Angliában is föl kellett vetődnie, hiszen a császár látogatása önmagában olyan szituációt teremtett, ami a problémát egyszerűen *megkerülhetetlenné* tette. Az angol királyság nemessége számára a francia monarchia fejlődése, ideológiája, így a szuverenitásról alkotott felfogása korántsem lehetett idegen. A francia és az angol nemesség és kultúrája ezer szállal kapcsolódott egymáshoz,⁶⁴ aminek nem mond ellent az sem, hogy minden lehetséges területen

⁶¹ Az adott kontextusban idézi Bárány: *Zsigmond*, AMKK II. 79–80. Az elv kifejlődése hosszabb (Angliában az 1532-es *Act of Appeals*-ig végigvezethető) folyamat, és több más nemzeti monarchiában megtalálhatók a változatai. Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècles*, 64. A rendszerbe illesztése, mint láttuk, Jean de Blanoz francia-burgundi legista munkásságához, végleges megfogalmazása pedig IV. Fülöp udvarához köthető. Vö. Ellul: *Histoire des institutions*, 308.; Feenstra, Robert: *Jean de Blanoz et la formule „Rex Franciae in regno suo princeps est.”*. Études d'histoire du droit comparé dédiées à Gabriel Le Bras, Vol. I-II. Paris, 1965. II. 885–895.; Boulet-Sautel, Margerite: *Jean de Blanoz et la conception du pouvoir royal au temps de Louis IX*. In: Septième centenaire de la mort de saint Louis, Actes du colloque de Royaumont et de Paris (1970). Ed. by Carolus-Barré, Louis. Paris, 1976. 57–68. Ercole, Francesco: *Sulla origine francese della formula „rex in regno suo est imperator”*. Rivista di storia del diritto italiano, vol. 73 (1930) No. 3. 213–259. Az anglikán egyház létrejöttével összefüggésben említi: Ullmann, Walter: *„This Realm of England is an Empire”*. Journal of Ecclesiastical History, vol. 30 (1979) 175–203.

⁶² A folyamatot a Francia Királyság és a Birodalom esetében többnyire a bouvines-i csatától számítják, melyben a francia seregek (II. Fülöp) legyőzték a császári (IV. Ottó) és angol királyi (Földnélküli János) seregeit 1214. július 27-én (Duby, Georges: *Le dimanche de Bouvines*. „Folio Histoire”. Paris, 1985.) és IV. (Szép) Fülöp uralkodásának végéig (illetve a Pápaság „avignoni fogságának” kezdetéig) szokás végigvezetni.

⁶³ Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècle*, 63–64. Cutter, S. H.: *The Law of Treason and Treason Trials in Later Medieval France*. Cambridge–London, 1967. (repr. 2013). 10.; Krynen, Jacques: *Les légistes „idiots politiques”*. Sur l'hostilité des théologiens à l'égard des juristes en France au temps de Charles V. PEFR, Théologie et droit dans la science politique de l'État moderne. Actes de la table-ronde de Rome (12–14. Novembre. 1987), Rome, 1991. 171–198.

⁶⁴ A középkori angol politikai társadalom „trilingvis” (francia–angol–latin) civilizáció. Az angol nyelvűség igazi előretörése csak a 14. század második felében következik be. A politikai elit köznyelve a francia. Jól mutatja ezt a Magna Charta esete: a latin nyelvű szövegnek már 1215 júniusában készült francia nyelvű változata (Bibliothèque Municipale, Rouen, MS. Y 200. folio 81-87), angol változatára vonatkozóan I. Edward idejéből (1300) van egyértelmű adat. Jason C. Holt: *Vernacular-French Texte of Magna Carta, 1215*. English Historical Review, vol. 89 (351) (1974) 346–365. A kapcsolódásokra Petit-Dutallis, Charles: *La monarchie féodale en France et en Angleterre (X–XIIIe siècle)*. Évolution de l'Humanité. Paris, 1971. 7–11. (Préface et introduction) 61–69., 103–125., 154–175. A „kettős monarchia” itt mindenképp mentalitásbéli, civilizációs és nem politikai jelenség.

rivalizáltak, és rendre adáz és véres háborúkat vívtak egymással a mai Franciaország nyugati felének birtoklásáért.⁶⁵

A francia királyi hatalom természete, a francia királyság nemzeti monarchiává fejlődése, mely II. Fülöptől IV. (Szép) Fülöp uralkodásáig terjedő és egyre gyorsuló folyamat volt, a királyi hatalom megerősödésével járt együtt, egyfajta modellként is szolgálhatott a korabeli uralkodók számára. A 15. század elején nagy nemzeti monarchiaként rohamléptekben fejlődő Angol Királyság szuverenitásának megfogalmazásához a Szent Lajos Franciaországában kidolgozott, majd sikeresen alkalmazott érvrendszer adaptálása logikus lépés volt, és nem is volt előzmény nélküli.⁶⁶ Annál is inkább, mert – mint láttuk – a fentiek alapján egészen nyilvánvaló, hogy a zsigmondi diplomáciában leplezetlenül jelen lévő császári univerzalista törekvések már Zsigmond franciaországi látogatása során (először Lyonban) megjelentek.

Az angol király környezetének nyilvánvalóan készülnie kellett egy ilyen helyzetre. Noha láttuk, hogy a francia királyi tanácsban helyet foglaló urak és főhivatalnokok nem vállaltak e kérdésben nyílt konfliktust a császárral, voltak, akik hangot adtak a királyság szuverenitásának megsértése miatti elégedetlenségüknek. Zsigmond univerzalista törekvései és a francia reakciók tehát az angolok előtt sem maradhattak titokban.

Eszerint okkal feltételezhető, hogy a franciaországi események Angliában katalizátorként működtek. Michaud – anélkül, hogy megadná forrását – idézi Gloucester hercegének szavait, melyek direkt párhuzamot vontak a kettő között.⁶⁷ Tudjuk, hogy Zsigmond addig is megragadott minden alkalmat arra, hogy uralkodói szupremáciájának elemeit (legyen az királyi, hűbérúri vagy császári), ha máshogy nem, szimbolikusan érvényesítse, hogy a császári univerzalizmus eszméjét e téren is átültesse a gyakorlatba, de legalábbis kinyilvánítsa. Ha ez így van, akkor az angliai látogatás a doveri „incidenstől” a canterbury-i egyezményig, illetve a burgundi herceggel létrejött calais-i találkozáig egy és ugyanazon logikai vonalra fűzhető föl.

Ha a Zsigmondot kísérő és fogadó angol főurak a császár személyiségét és szokásait valóban jól ismerték (s minden arra utal, hogy így volt), akkor ezt bármikor fel lehetett róla tételezni. A félelmek tehát egyáltalában nem voltak alaptalanok. Ennek a reális veszélynek az elhárítására pedig tálcán kínálkozott a korábbi francia példa és formula Angliára alkalmazása, hiszen egy nagy monarchia szuverenitásának kinyilvánítására ekkor valószínűleg ez volt a legmegfelelőbb és legvilágosabb megfogalmazás; olyan, amit mindenki érthetett.⁶⁸

A doveri jelenet megtörténtét kétségbe vonó kutatók alapvetően abból indulnak ki, hogy Anglia számára annyira fontos volt Zsigmond szövetsége, hogy azt ilyen súlyos diplomáciai

⁶⁵ Eközben az elsöprő angol katonai győzelmek – Crécy (1346), Poitiers (1356), Azincourt (1415) – következtében bekövetkezett francia emberveszteség fölért egy erőszakos francia elitváltással, hiszen generációkat tizedelt meg.

⁶⁶ John of Salisbury I. Henrik (1100–1135) angol királyról már kijelenti, hogy országában „*rex, legatus apostolicus, patriarcha, imperator*” volt. Idézi Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècle*, 63–64.

⁶⁷ Eszerint nemcsak Gloucester hercege, hanem a kíséretében lévő urak is begázoltak lovaikkal Dovernél a vízbe, s a herceg a következő szavakat intézte Zsigmondhoz: „Ha azért jöttél hozzánk, hogy megsértsd királyunk jogait, mint ahogy azt tetted Franciaországban, ellenezzük, hogy partra szállj nálunk. Ha azonban barátként és közvetítőként jössz, megadjuk számodra a rangodhoz illő tiszteletet.” Michaud: *Biographie universelle... (Sigismond)*, 325.

⁶⁸ A szuverenitás kérdéskörére lásd: Krynen, Jacques: *Souveraineté*, in: DMA, 359–351.; uő: *L'Empire du roi. Idées et croyances politiques en France, XIIIe-XVe siècle*. Paris, 1993.; Ullmann, Walter: *The Development of the Medieval Idea of Sovereignty*. English Historical Review, vol. 64. (250) (1969) 1–33.

aktussal biztosan nem kívánhatták kockára tenni. Ez kétségtelenül lényeges szempont. Ugyanakkor, látva a közvetítési kísérlet ekkor már eléggé egyértelmű párizsi kudarcát, legalább ennyire feltételezhető az is, hogy ha Zsigmond nem akarta kockára tenni a zsinat összehívásával elért eredményeit, erősíteni kívánta konstanzi táborát, akkor tolerálnia kellett a potenciális szövetséges érzékenységének megnyilvánulásait. Mondhatnánk: diplomatikusnak kellett maradnia.

Sőt, akár tovább mehetünk: a párizsi kudarc után Zsigmond *egyetlen* lehetősége Anglia, az Angliával való szövetségekötés maradt. Nem térhetett vissza Konstanzba dolgvégezetlenül. Mivel a közvetítési kísérlet során, mint láttuk, Zsigmond a zsinat megbízásából járt el, a kudarc nemcsak a békeközvetítő császár, de egyben a zsinat kudarcra is lett volna. Zsigmond pedig nem szokott hozzá, hogy ezen a területen sikertelenség érje. Vagyis Zsigmond ekkor már kényszerpályán mozgott. A siker reményét immár egyedül az angliai tárgyalások pozitív kimenetele őrizhette meg számára, tehát igen nagy volt azok tétje. Komoly befolyásuk lehetett (és lett is) a zsinaton zajló pártküzdelmek alakulására.⁶⁹

Ha a „doveri jelenet” megtörtént, akkor Zsigmond nem haragos és sértett, hanem inkább meglepett reagálása valójában gyors észjárásról, reálpolitikai szemléletéről és rutinjáról tanúskodott. A diplomáciában megsértődni is tudatosan és nem *emocionális* alapon kell, s Zsigmond volt annyira jó diplomata, hogy tudja: ez *nem a megsértődés* pillanata.

A továbbiakban viszont valójában *minden* Zsigmond elvárásai szerint történt – sőt, azokat messze meghaladó módon zajlott le. Zsigmondnak lehettek e téren korábbi tapasztalatai, de ilyen *valóban* császári fogadtatásban ritkán részesült. Fogadására szinte számolatlanul szórták a pénzt az udvarban és azon kívül is. A templomokban áldották a nevét, a megszervezett nemesek és a köznép ünnepelte, amerre járt. A Parlament ülését miatta (külön rendelettel) elnapolták, a császárt a legmagasabb kitüntetésben részesítették.⁷⁰ Mint „Anglia barátja” külsőségekben *mindent* megkapott, amit még talán a császári univerzalizmus alapján sem tudott volna kikövetelni magának. Akarva-akaratlanul (talán inkább akarva) Henrik és Angliája *elébe ment* minden olyan kísérletnek, ami császári szupremácia-kinyilvánítási akcióba torkollhatott volna, melyet ebben a helyzetben nehezen lehetett volna tolerálni és megmagyarázni. Így sikerült megoldani, hogy Zsigmond kihagyja a londoni parlamenti szereplés lehetőségét, hiszen annak során a császári szupremácia, illetve a császári és királyi hatalom egymáshoz való viszonyának a kérdése a protokollban nehezen lett volna megkerülhető. Arról nem is beszélve, hogy az angol parlament éppen nem a királyi hatalom *szuverenitásáról*, hanem annak alkotmányos *korlátozásáról* szól.⁷¹ Ugyanakkor Zsigmond e nélkül is mindent megkapott, amire vágyhatott: az angolok valóban *császárként* bántak vele, s ilyen helyzetben a szupremácia kinyilvánításának igénye és a jelentősége is elhalványult.

Ha tehát megtörtént a Walsingham által leírt esemény, akkor annak meglett az eredménye: nem tudunk olyan császári gesztusról, mely a látogatás során az angol királyság érzékenységét sérthette volna. Fennmarad még a kérdés, hogy ha a jelenetre sor került, akkor ez

⁶⁹ Bárány: *Magyar-angol*, AMKK II. 13–19.

⁷⁰ Bárány: *Zsigmond*, AMKK II. 77–79., 81–83., 88., 92. Megkapta és elfogadta a Térdszalagrendet, ami az Angol Királysággal való szövetségekötés egyértelmű bizonyítéka is.

⁷¹ Emlékezzünk a francia krónikás szavaira: „Mivel a császárt érdekelte a Parlament működése...”. Talán nem tévedünk nagyot, ha Zsigmond természete és addigi akciói alapján föltételezzük, hogy nemcsak a francia, hanem az attól funkciójában jelentősen eltérő angol parlament működése is érdekelte volna. Ez azonban, úgy tűnik, nem került szóba. A parlament működésének felfüggesztése tehát bölcsen átgondolt döntésnek tűnik.

az aktus a legfelsőbb szinten volt-e egyeztetve.⁷² Ha igen, akkor a helyzet egyértelmű: mindenki eljátszotta a szerepét. És ebben az esetben további magyarázatot kapunk arra a már-már irracionális mértékű és kivételesen pompázatos későbbi fogadtatásra, melyben Zsigmond részesült. Úgy vélem, kompenzálni kellett. El kellett feledtetni a császárral ezt az incidenst. Tudjuk, hogy a császár érkezésekor Henrik elébe ment Zsigmondnak, méghozzá szinte elé *zarándokolt*, ami valóban szokatlan.⁷³ Ha ezt a helyzetet összevetjük a korábbi francia királyi-császári találkozókkal – például IV. Luxemburgi Károly, vagy Zsigmond párizsi látogatásának menetével –, akkor valóban nagy az eltérés: emlékezzünk, az előbbi esetben a rituálé meghatározta, hogy hol találkozzanak, s még azt is, hogy ki milyen színű lovon ül.⁷⁴

Az a körülmény, hogy több korabeli forrás nem tesz említést erről az eseményről mindenképpen figyelemreméltó, de nem föltétlenül meglepő: ha a császári szupremácia és a francia királyi tekintély kérdésében immár több évszázada igen érzékenynek számító franciák (és történetíróik) nem nagyon akartak beszélni a kellemetlen incidensekről,⁷⁵ akkor talán föltételezhetjük – főleg az átütő siker fényében –, hogy az angolok sem jártak el másként. Ugyanakkor, ha a jelenet valóban megtörtént, akkor szinte bizonyos, hogy ezt a látogatás során káros következmények nélkül csak egyszer lehetett megjátszani, mint ahogy az is, hogy el kellett feledtetni. Nézetünk szerint a császár addigi föllépéseit ismerve éppen az lett volna a meglepő, ha Anglia lett volna az *egyetlen* olyan meglátogatott ország, ahol Zsigmond teljesen *önként* mond le a császári szupremácia érvényesítésének lehetőségéről.

Ha a Walsinghamnél szereplő történet fikció vagy későbbi betoldás,⁷⁶ akkor viszont előtérbe kerül az angol „nemzeti” szuverenitás hangsúlyozását előtérbe állító magyarázat. Ez esetben feltételezni lehet, hogy a Lancaster-dinasztia hatásos propagandafogásáról van szó, és a történetet a százéves háborúnak ebben a szakaszában nagyon erőteljesen fölfokozódott „nemzeti érzés” utólag teremtette meg.

Ha azonban a történet valós – amit nézetem szerint nem lehet elvetni –, a célt még inkább szolgálta, hiszen azt jelentette, hogy az „új nemzeti dinasztia” uralta Anglia szuverenitását éppen a kor legtekintélyesebb fejedelmével, Zsigmond császárral szemben sikerült érvényre juttatni és egyben egyenrangú szövetségesként megnyerni. A fenti esemény mindenképpen fontos pillanat a kora-újkor felé haladó Anglia politikai gondolkodásának történetében és az angol nemzettudat fejlődésében. Ha a doveri jelenet megtörtént, az annak jele, hogy a folyamat fölgyorsult, és bizonyítja azt is, hogy az Angol Királyság vezető elitje ezzel a jól megrendezett megelőző akcióval a császárnak jóval „*franciásabb*” választ adott, mint a Párizsban még csak „morgoló” franciák. Ez esetben Zsigmond angliai látogatásának meszteri lebonyolítása még nagyobb diplomáciai sikernek tekinthető. Zsigmond számára pedig olyan fordulatot hozott, melyhez a diplomácia terén addig nem volt hozzászokva: egy időre kicsúszott a kezéből a kezdeményezés.

⁷² Tekintettel a Pembroke gróf Humphrey of Lancaster (1390–1447) meglehetősen öntörvényű és izgága egyéniségére, aki maga is frissen lett Gloucester hercege (1414), ez nem föltétlenül történt így, bár a ránk maradt szövegben hivatkozás történik a királyra is. Bárány: *A Joint Effort... (Appendices)*, 101.

⁷³ Bárány, *Zsigmond*, AMKK 81.

⁷⁴ Károly azért kapott *ajándékba* egy fekete lovat, mert a fehér ló a hatalom felsőbbrendűségének a kifejeződését is jelentette. Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècle*, 66.; Csernus: *Francia források*, 133.

⁷⁵ Des Ursins: *Histoire de Charles VI....*, 529.

⁷⁶ Ami nem volt idegen az angol királyoktól, akik – ha szükségét látták – egyszerűen instrukciókat adtak a történetíróknak, hogy mit kell krónikáikba beírniuk. Guenée, Bernard: *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*. Collection historique. Paris, 1980. 339.

Bárhogy is legyen, Angliában Zsigmondot elsősorban „barátként” és kivételes értékű potenciális szövetségesként részesítették igazi császári fogadtatásban. Zsigmondnak pedig megadott, hogy aktív angol közreműködéssel, és a francia fél kényszerű marginalizálása árán létrehozzon egy átmeneti nyugat-európai hatalmi egyensúlyt a több kérdésben ellenérdekelt felek között. Eszerint a londoni tárgyalások sikere Zsigmondnak legalább annyira fontos volt, mint V. Henrik számára. A továbbiakban a császári látogatás fényes és eredményes lebonyolításától magával is minden bizonnyal nagyon elégedett V. Henrik utasítására a *natio anglicana* hatékonyan támogatta Zsigmond zsinati kezdeményezéseit.⁷⁷ S Zsigmond számára valójában ez volt a cél. Emellett pedig úgy tűnhetett, hogy Henrik legalább annyira nyertese volt az együttműködésnek, mint Zsigmond. Az angol király a nyugati kereszténység legtekintélyesebb fejedelme mellett jelenhetett meg, akivel szövetkezve maga is kivette a részét az egyház egységének megeremítéséből, és – ahogy ez a vezető szerepre törő nyugati uralkodók esetében szinte kötelező – ő maga is kereszties hadjárat indítását és Jeruzsálem fölszabadítását tervezhette, s érzékeltethette, hogy a legjobb az, ha a Francia Királyság fölötti hatalmat is ő szerzi meg. Henrik halála hatalmas és tekintélye csúcsán következett be, s vele a személyére szabott Lancaster uralmi konstrukció is gyors erodálódásnak indult.⁷⁸

Zsigmond rendezési kísérlete tehát elfogadható eredményt hozott: a százéves háborúban ugyan nem hozta meg a kívánt békét, de Canterbury, Beauvais és Calais bázisán kialakult egy fontos, bár meglehetősen átmeneti egyensúly, melynek erejét kétségtelenül a Zsigmond és V. Henrik közötti együttműködés adta meg.⁷⁹ Ez az egyensúly azonban megehetősen törékeny volt, hiszen távlatos céljai nem valósultak meg, mindenki makacsul tovább haladt saját érdekei mentén.⁸⁰ Arra azonban mindenképpen alkalmas volt, hogy (legalábbis kezdetben) a békeszerző császár képét erősítse, és Zsigmond óhajának megfelelően hozzájáruljon a zsinat munkájának biztosításához. Ha Calais-ból visszatekintünk a narbonne-i egyezményig, olyan egyedülálló egyensúlyteremtési kísérletet látunk, mely példa nélküli az addigi Európa történetében.⁸¹ A százéves háború azonban a zsinati harctéren új fölállásban folytatódott tovább.⁸²

Mindenesetre megállapítható, hogy Zsigmond a közvetítési tárgyalásai során kivételes helyzetben volt: személyes rátermettsége és tehetsége igen hatásosan találkozott a császári

⁷⁷ Bárány: *Magyar-angol*, AMKK II. 9., 12.

⁷⁸ Henrik apósánál, VI. Károly királynál (1422. október 21.) alig két hónappal korábban halt meg (1422. augusztus 31.), tehát nem koronázhatták francia királlyá, amire minden bizonnyal nagyon vágyott. Autrand, Françoise: *Charles VI*. Paris, 1986. 590–591. Az angol fél a troyes-i egyezményben (1420. május 21.) politikailag „túlnyerte” magát. A megállapodás, mely soha nem volt működőképes, és amelynek szövege már a kortársakat is elképesztette, úgy tűnt, megpecsételi az armagnac – orléans-i párt és a francia nemzeti királyság sorsát, végül azonban mégis egy lassú építkezés kezdete lett. Favier, Jean: *La guerre de Cent-ans*. Paris, 1980. 437–456.; Champion, Pierre – De Toisy, Pierre: *Bourgogne, France-Angleterre au traité de Troyes*. Paris, 1943.; Allmand, Christopher T.: *Henry V*. Berkley – Los Angeles, New Edition by Yale Univ. Press, 1997.; Harris, Gerald L.: *Henry V. The practice of Kingship*. Stroud, Sutton, 1985 / 1993.

⁷⁹ Bárány: *A Joint effort*, 99–100.; Csernus: *A nemzetközi kapcsolatok rendszerének átalakulása*, 21.

⁸⁰ Csernus: *A nemzetközi kapcsolatok rendszerének átalakulása*, 20–21.; Jacob, E. F. (*The fifteenth Century (1399–1485) The Oxford History of England*. Ed. Clark, Sir G. VI. Vol. Oxford, 1961. 167.) egyenesen „naïv dokumentumnak” tekinti.

⁸¹ Csernus: *A nemzetközi kapcsolatok rendszerének átalakulása*, 22. Bárány: *Zsigmond*, AMKK II. 92.

⁸² Vallery-Radot, Sophie, *Les Français au Concile de Constance (1414–1418): entre résolution du schisme et construction d'une identité nationale*, Turhout, 2016. 333–378.

univerzalizmus elvével, mely a császárt nemzetközi területen *elméletileg* szinte mindenre feljogosíthatta.⁸³ Megszerzett tekintélyét kemény munkával, kifinomult diplomáciával érvényesíteni tudta a zsinati „belharcokban” később is. A „*terepen*” azonban, a hétköznapok akcióiban, ahol a magas szintű diplomácia szabályai már jóval kevésbé voltak érvényesek, néha kissé más volt a helyzet, s időnként elfogyott az erő: jó példa erre a Michel Pinton saint-denis-i krónikás egyik (egyébként éppen a Canterburyben vállaltakhoz kötődő) anekdotikus története, mely császári intézkedésekkel szembeni populáris szembehelyezkedést mutat be.⁸⁴ Sőt, képletesen annál még egy kissé többet is: jelzi, hogy a zsinathoz kapcsolódóan oly magasra jutott szimbolikus császári diplomáciának is vannak korlátai – s talán azt is, hogy Zsigmond már említett verbális vagy éppen episztoláris hadviselésének néha nagyobb a füstje, mint a lángja. Ugyanakkor, amikor azt látjuk, hogy Zsigmond diplomáciájában jelen van a művészi szinten úzó hitegetés, a kardcsörtetés, a „blöff” és a dezinformáció, nem kell azt gondolnunk, hogy ez hatástalan lett volna. Ezeket az eszközöket viszont csak addig lehet hatékonyan érvényesíteni, ameddig alkalmazójuk meg tudja őrizni tekintélyét, és folyamatosan evidenssé tudja tenni kivételes uralkodói jogállását. Zsigmondnak pedig ezúttal is sikerült egyértelművé tennie, hogy a nemzetközi kapcsolatok irányításában övé maradt a főszerep.

Zsigmond császári univerzalizmusának két szintje volt: az egyik az *egyház* ügyeire vonatkozott, a másik a többi keresztény uralkodóhoz való viszonyát tükrözte. A zsinat összehívásával kapcsolatos intézkedéseit nem a szuverenitás kérdésével összefüggésben kell értelmezni: csupán arról van szó, hogy a két univerzális hatalom közül a császári időlegesen a pápai fölébe kerekedett.⁸⁵ Ennek az elméleti-ideológiai alapjai azonban csak addig lehettek érvényesek, ameddig a konstanzi zsinat el nem végezte a munkáját, amíg a fontosabb problémákat meg nem oldotta, s amíg pápát nem választott. Azzal ugyanis fordulat következik be, és *automatikusan* „visszaáll a rend”. Az egyetlen pápa fősege alatt álló megreformált egyház és a pápai hatalom (és a zsinat) nem tehetett mást, mint fokozatosan szembehelyezkedett a császári univerzalizmus korábbi értelmezésével. Zsigmond gyaníthatta, hogy a császári univerzalizmus elvének elfogadása (vagy tudomásul vétele) csupán időleges.

Más volt viszont a helyzet a nagy nemzeti monarchiákkal való konfliktus esetében, ahol már az állami szuverenitás megsértése, megóvása vagy érvényesítése volt a tét. Zsigmond kísérlete a császári szupremácia kinyilvánítására a sarokba szorított Francia Királyság

⁸³ Ennek megnyilvánulását vélem fölfedezni számos más akciójában, mint például amikor a Johannita Lovagrend tisztségviselőinek megválasztása esetében – teljesen hagyomány- és szabályellenesen – *prezentációs jogot* gyakorol, ahogy ezt Hunyadi Zsolt kifejtette a debreceni konferencián elhangzott előadásában. Munka-hipotézisként feltehető a kérdés: *miért ne prezentálhatna*, ha császárként *bármit* megtehet?

⁸⁴ A krónikás idézi a genovaiak reagálását arra a levélre, melyben Zsigmond – a canterbury-i szövetség értelmében – a francia király támogatásától igyekezett őket eltéríteni. A genovaiak szellemesen és látszólag udvariasan elhárítják a császár kérését, s jelzik, nem fogják teljesíteni. S mivel Zsigmond a levelében megfenyegette őket, erre is volt válaszuk, amit Pinton mester alig leplezett meglepéssel ír le: „Ami pedig a kapott fenyegetést illeti, arra emblematikus módon válaszoltak, amennyiben a levelük aláírása után biggyesztettek egy kezecskét, melynek a hüvelykujját a mutató- és a középső ujj között ábrázolták: általában ez volt az a mód, ahogy több országban és királyságban a nemesek s az egyszerű népek a megvetésüket kifejezésre jutatták, egymás közötti csúfolódásaik alkalmával.” Pinton: *Chronique*, 59.

⁸⁵ Hogy ez mindenki számára továbbra is világos legyen, Konstanzba való bevonulásakor ott foglalt helyet, ahol korábban XXIII. János pápa ült (1417. január 7.). Brandmüller, Walter: *Zsigmond római király, az egyházszakadás és a zsinatok*. In: *Rex et Imperator*, 431.

esetében átmeneti sikerrel járt, a lendületben lévő Anglia esetében viszont a kialakult erőviszonyok folytán nem működött. (Vagy azért, mert Zsigmondnak *expressis verbis* le kellett arról mondania, vagy azért, mert szóba sem került...) Az 1416-os közvetítés a császári hatalomnak a nemzeti monarchiák szuverenitását korlátozni kívánó utolsó látványos kísérlete volt, melynek éle döntően Franciaország, a korábbi európai francia hegemonia ellen irányult, s ebben átmeneti sikert is aratott. Ugyanakkor Zsigmond és a franciák szembekerülése nem csak a francia *zsinati* nemzet koherenciájára hatott, hanem hozzájárult a francia *nemzettudat* megerősödéséhez is.⁸⁶

Zsigmond diplomáciájának a császári univerzalizmus elvére építő vonulata azonban a zsinat sikerével természetes módon elhalványult, pontosabban hatékonysága csökkent. Helyébe a kialakult (s nem kis részben Zsigmond aktivitásának köszönhetően *kialakított*) sokszereplős nemzetközi kapcsolatrendszer munkaigényes működtetése lépett. A császári tekintély és hatalom megőrzéséért (a császári koronázásért, a cseh koronázásért) ekkor már egészen más feltételek között kellett fellépni és megküzdeni (sőt, a husziták ellen háborúzni). Nem állítjuk, hogy Zsigmond ebben az új helyzetben nem érezte jól magát, hiszen láthattuk, mindig is a diplomácia volt az ő igazi terepe. A tárgyalóasztalnál és a fejedelmi találkozók „frontján” továbbra is koncepciózus politikát folytatott. Ahhoz sem fér kétség, hogy a konstanzi zsinat utáni időszakban is Zsigmond maradt a legtekintélyesebb keresztény uralkodó. Az egyéni becsvágy és a császár további pozicionálására irányuló törekvés személyében szilárdan egymásra talált.

A szereplők és a prioritások a 15. század húszas éveitől kezdődően azonban fokozatosan megváltoztak, s Zsigmond diplomáciájában (és az európai diplomácia történetében) is új korszak kezdődött, melynek eredményeképp a megerősödő nemzeti monarchiák és új európai hatalmak, illetve fejedelmek kiemelkedésének az időszaka érkezett el. Zsigmond tevékenységének súlypontja a Birodalom, Itália és Közép-Európa felé helyeződött át, ahol a huszita háborúk, a török veszély, a közép-európai és balkáni hatalmak közötti konfliktusok új kontextusba helyezték a konstanzi zsinat időszakának problémáit. A császári univerzalizmus eszméje pedig – noha Zsigmond utódai (például III. Frigyes) is előszeretettel hivatkoztak rá – visszakerült a császári hatalom konkrét hatalmi jogköröket nem jelentő attribútumai közé.⁸⁷ Ezzel viszont végleg lezárult egy korszak a nemzetközi kapcsolatok történetében, melynek új periódusában a főszerepet immár a modern nemzeti monarchiák fogják játszani.

⁸⁶ Vallery-Radot, Sophie, *Les Français au Concile de Constance*, 299–331.

⁸⁷ Beaune: *Les monarchies médiévales*, 187.; Guenée: *L'Occident au XIVe et XVe siècle*, 75–76., 77–82.

SÁNDOR CSERNUS

Imperial universalism in Sigismund's diplomatic practice. The morals of the visits to France and England

Sigismund of Luxembourg was the longest reigning monarch in the history of the independent Kingdom of Hungary. During fifty-year reign, significant changes occurred in the history of Western Christianity, and by extension, Hungary. The Western dynasties (Anjou, Luxembourg, Habsburg) were living a period of successful expansion in Central-Eastern Europe during the Anjou reign in Hungary and the Luxembourg reign in Bohemia. It's becoming more and more obvious that several aspects of Sigismund's rule in Hungary can also be considered parts of this process. The Luxembourgs were aiming to establish strong positions in Central Europe, and to acquire the title of Emperor. The study examines Sigismund's international policy, which encompassed an uncharacteristically large area, as well as the methods of such policy.

The "crisis" of the medieval West brought several common problems to light, which were economic, societal, organizational, political, military and ideological in nature. One of the most obvious manifestations of the division of *Christianitas* and the waste of resources was the Hundred Years' War. The answer to the schism was *reformatio in capite et in membris*, in the case of the Hundred Years' War it was peace mediation, and the reaction to the outside threat was a new Crusade. Sigismund used the widespread notion of *conciliarism* to convoke the Council of Constance, and he was commissioned by the Council to launch a mediation mission during the Hundred Years' War as *Imperator Pacificus*. The aforementioned crisis brought about the renaissance of *imperial universalism*, as well as the general strengthening of the Emperor's position. Sigismund successfully solved some of these problems, even though his solutions were controversial. Sigismund strongly depended on the principle of *imperial supremacy*, that could be derived from *imperial universalism*. However, this obviously infringed the sovereignty of the big national monarchies. His endeavors sparked overt or covert opposition from his partners. This is clearly visible in the French and English stages of his mediation attempt, which included several symbolic events. These events were interpreted somewhat differently by English, French, Belgian, and German historiographies.

The study examines this process by comparing sources, and confirms that the alliances in Canterbury and Calais (1416), formed instead of peace mediation, ensured the undisturbed operation of the Council of Constance, and created a temporary balance between the rivaling Western powers. However, this balance was tainted by internal tension, and it foreshadowed the final, desperate struggles of the Hundred Years' War. The decline of *conciliarism* and *imperial universalism* also decreased the effectiveness of Sigismund's actions. This study considers the process to be the culmination of Sigismund's diplomacy based on universalism, and at the same time the confirmation of the national component in the big Western monarchies ("*the king is Emperor in his kingdom*") in a new context, which means the consolidation of the concept of sovereignty.